

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

Bakalářská práce

2005

Hana Přikrylová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Problematika domácího násilí páchaného na ženách
v České republice

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:

Hana Přikrylová

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové a paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc. za odbornou pomoc, kterou mi poskytly při vypracování této bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat své rodině a přátelům za jejich pochopení a podporu během celého studia.

V Čelákovících dne 21. dubna 2005

Hana Přikrylová

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím se zapůjčováním práce.

V Čelákovících dne 21. dubna 2005

Hana Přikrylová

Obsah

Úvod	1
1 Domácí násilí páchané na ženách v ČR	3
1.1 Historický úvod k dané problematice	3
1.2 Domácí násilí a současnost	4
2 Základní pojmy v oblasti domácího násilí	5
2.1 Definice pojmu „domácí násilí“	5
2.2 Teorie příčin domácího násilí	6
2.3 Klasifikace obětí domácího násilí	9
2.4 Dítě – svědek domácího násilí	11
3 Mýty o domácím násilí	13
3.1 Mýty spojené s osobou násilníka	13
3.2 Mýty spojené se socioekonomickým statutem rodiny	14
3.3 Mýty spojené se samotným výskytem domácího násilí	14
4 Ženy – nejčastější oběti domácího násilí	16
4.1 Formy, znaky a rizikové faktory domácího násilí	17
4.2 Psychologický dopad domácího násilí na ženy – oběti	21
4.3 Stručně k charakteristice násilníka	22
4.4 Syndrom týrané ženy	24
5 Právní normy upravující pomoc obětem domácího násilí	28
5.1 Domácí násilí z pohledu českého právního systému	28

5.2	Postavení oběti domácího násilí v trestním řízení	29
5.3	Trestné činy, ke kterým dochází v souvislosti s domácím násilím	30
5.4	Peněžitá pomoc pro oběť (nejen) domácího násilí	31
6	Organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí	32
7	Závěr	35
	Resumé	38
	Anotace	39
	Literatura	41
	Použité zdroje	42
	Příloha A	45
	Příloha B	46

„Domov je pro mě tam, kam se vracím z cest – jak řekl Erasmus Rotterdamský – kde mám svoji knihovnu, anebo – jak říkal Jiří Voskovec, kam jsem si pověsil klobouk. To je to místo, kde mám nikoli dům či domovské právo, nýbrž člověky, kteří mě chtějí. Kde mám stůl a kde se mě neptají, co piju a co jím, protože to vědí. Kde mám pocit bezpečí. A kde, i když zrovna nejsem krásnej a příjemnej, najdu ruku, která neucukne, uvaří kafe, připraví koupel...”

Karel Kryl

Úvod

Pro mne je domov, a domnívám se, že pro mnohé z nás, synonymem rodinného zázemí, bezpečí, klidu, pohody, porozumění a lásky. Bohužel ne vždy je domov charakterizován těmito hodnotami. Domov může být i místem násilí, strachu, stresu, bolesti, pláče, nebezpečí. . .

Domácí násilí jako téma své bakalářské práce jsem zvolila vzhledem k současné aktuálnosti tohoto závažného sociálně-patologického jevu v naší zemi. V posledních letech začala být tato problematika často diskutovaná nejen odborníky a politiky, kteří se snaží najít vhodná řešení v oblasti domácího násilí, ale tento závažný jev začíná brát na vědomí také laická veřejnost.

Domácí násilí se začalo vyskytovat jako hlavní téma různých diskusních a publicistických pořadů, reportáží a stalo se i námětem filmů a inscenací. Televize, rozhlas, denní tisk a i jiná periodika se snaží informovat českou společnost o příbězích obětí domácího násilí a o úskalích jejich nelehkého života, které ve většině případů musí oběť překonávat i několik let.

Právě díky odvysílaným příběhům, jež v nedávné době zařadila do svého programu především veřejnoprávní televize, jsem si ve svém okolí začala všimnat pozitivních reakcí lidí. Zvýšení povědomí laické veřejnosti o tomto problému je nutné považovat za úspěch. A to zejména vzhledem k tomu, že domácí násilí u nás bylo dlouho dobu považováno za nevýznamnou a převážně soukromou záležitost partnerů nebo rodiny, na kterou nebylo nutné nijak reagovat, a tudíž v české společnosti jakákoliv informovanost o domácím násilí chyběla.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji především na ženy – oběti domácího násilí a to z toho důvodu, že dle dostupných informací je právě žena nejčastější obětí nejen v České republice, ale také v zahraničí. Zabývám se otázkou, zda je v naší zemi legislativa na takové úrovni, aby dostatečně chránila oběti domácího násilí a zda je u nás dostatek organizací, na které se mohou oběti obrátit.

Svou prací bych ráda přispěla k lepší všeobecné informovanosti laické, případně i odborné veřejnosti o domácím násilí. Zároveň bych chtěla také vyjádřit podporu všem, kteří se stali oběťmi domácího násilí a také těm, kteří obětem domácího násilí nezištně pomáhají, a dávají jim tak naději na nový život v klidu a bezpečí.

1 Domácí násilí páchané na ženách v České republice

1.1 Historický úvod k dané problematice

Existence násilí mezi mužem a ženou byla vnímána po celá staletí jako hluboce soukromá záležitost. Ke složitosti a rozporuplnosti tohoto jevu patří starodávný civilizační a historický kontext, jehož podstatou byla suverénní pozice otce vůči dětem a ženám v rodině. Trestání „neposlušných“ žen bylo v minulosti podobně tolerováno, jako bylo a dosud do jisté míry stále je tolerováno tělesné trestání neposlušných dětí při výchově.

Poslušnost ženy muži byla např. formulována Biblí v Novém zákoně v Pavlově listu Efezským a patřila k historicky společenskému uspořádání.

Ve středověku bylo postavení ženy ve společnosti vůči muži vymezeno církevním i občanským právem. Manžel přebíral sňatkem ženu z poručnictví otce včetně práva působit na její další výchovu, k níž patřily i fyzické tresty. Dobové záznamy ukazují, že ženy s metodami uplatňování práva svých mužů občas nesouhlasily a dovolávaly se spravedlnosti u soudu.

V novověku získávaly vztahy mužů a žen výrazněji partnerský charakter a rozdíl autority a moci mužů a žen nebyl již tak výrazně právně kodifikován. V naší kultuře však trval respekt vůči právu otce a manžela řídit život členů domácnosti, i když byl emancipačním vývojem postupně oslabován. Partnerské násilí bylo kromě extrémních případů považováno za soukromou věc a zároveň ojedinělý a okrajový problém. Až feministické hnutí v šedesátých a sedmdesátých letech v západní Evropě a USA porušilo společenskou toleranci k temným stránkám lidské intimity a násilí mužů vůči ženám bylo pojmenováno jako společenský problém (1, s. 74–75). Začalo se otevřeně hovořit o znásilňování, zneužívání a týrání, ke kterým v soukromí rodiny dochází. Ženy vyprávěly své příběhy sociálním pracovnícům, vznikaly první azylové domy pro ženy a krizová centra. Součástí tohoto hnutí byly i statistické průzkumy, které poukazovaly na výskyt násilí mezi partnery i v širší rodině. Bylo poukazováno na nutnost řešení násilí na ženách nejen v individuální, ale i celospolečenské rovině. Rovněž zvýšená

pozornost věnovaná mezinárodními organizacemi lidským právům musela – dříve či později – reflektovat opomíjený problém rovného postavení a přístupu k právu všech členů společnosti bez ohledu na věk, rod či společenské postavení (2, s. 13–14.).

1.2 Domácí násilí a současnost

I když je domácí násilí významným celospolečenským problémem, po dlouhou dobu chyběly v České republice reprezentativní statistické údaje. Nebylo tedy možné s naprostou přesností určit, nakolik jsou oběťmi domácího násilí v naší zemi ženy a nakolik muži. Teprve od existence § 215a Trestního zákona je domácí násilí zachyceno v policejních statistikách.

V roce 2001 provedla Agentura STEM pro organizaci *Bílý kruh bezpečí – pomoc obětem trestné činnosti* (dále jen BKB) výzkum na téma domácí násilí, ovšem zcela vynechala otázku zjišťující pohlaví obětí násilí. Z výsledků výzkumné zprávy zjistíme, že 13 % dotázaných se stalo obětí partnerského násilí a 3 % přiznalo roli agresora. Celkově tedy domácím násilím trpí minimálně 16 % dotázaných. Bohužel už z tohoto výzkumu nezjistíme, kolik z nich tvoří ženy a kolik muži.

Přestože část odborníků upozorňuje, že muži tvoří významný podíl celkového počtu obětí, dostupná data hovoří jasně:

Podle Dona linky (více informací o Dona lince v kap. 6) za období od 4. září 2001 do 4. května 2003 tvoří z 2 986 volajících obětí domácího násilí 94,9 % ženy. Na internetových stránkách BKB¹ se můžeme dočíst následující: „V českých rodinách je typickým agresorem muž. Podle výsledků z dotazníků to platí ve 100 % řešených případech. Podle celkových údajů z poraden BKB bychom dospěli k 98% zastoupení mužů ve skupině tzv. primárních agresorů v domácím násilí.“ Opačná pozice, tj. muž v roli oběti domácího násilí, je podle zkušeností BKB ojedinělým případem.

Na SOS mobilní telefon občanského sdružení ROSA *Informační a poradenské centrum pro ženy* oběti domácího násilí od roku 1999 do roku 2003 zavolalo 4 250 žen – obětí domácího násilí.

Také zahraniční statistiky se shodují v tom, že naprostou většinu obětí domácího násilí tvoří ženy (American Bar Association). Podle výzkumu Ministerstva spravedlnosti USA (NCJ-143259) tvoří ženy 90–95 % obětí a 95 % pachatelů tvoří muži (National Institute of Justice, 1995). Podle výzkumu, který provedli Chalk a King v roce 1998, je většina násilí, kterého se dopouštějí ženy, vedena poté, co již byly napadeny. Ze zvláštní zprávy Ministerstva spravedlnosti USA vyplývá, že pravděpodobnost stát se obětí partnerského násilí je u žen 10krát vyšší (3, č. 1/2004).

¹Viz URL: <<http://www.bkb.cz>>.

2 Základní pojmy v oblasti domácího násilí

2.1 Definice pojmu „domácí násilí“

Definice pojmu „domácí násilí“ (termín vychází z anglického „domestic violence“) jsou obecně vzato velmi podobné, ať jde o definice, kterými se při své práci řídí neziskové organizace a státní orgány, nebo o definice uvedené ve speciálních zákonech jednotlivých zemí. Rozdíly jsou zejména v míře konkretizace různých způsobů chování, které je považováno za násilí, a rovněž v typizaci tohoto jednání. Některé definice uvádějí jen fyzické násilí, jiné výslovně zmiňují i sexuální a psychické.

V Metodickém pokynu ředitele Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky ze dne 10. září 2004 č. 2 je pojem „domácí násilí“ definován takto:

„Domácím násilím se rozumí opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mladiství na svých blízkých (oběti mohou být manžel/manželka, druh/družka, rozvedení manžel/manželka, dítě, rodič, prarodič). Domácí násilí má podobu fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či jiného násilí, nejčastěji jejich kombinace. Domácí násilí je vědomá činnost. Začíná opakujícími se útoky proti lidské důstojnosti, k nim se zpravidla postupně přidávají útoky proti zdraví a v konečném stádiu může přejít v útoky proti lidskému životu. Domácí násilí se liší od ostatních forem delikventního chování tím, že je násilím ve vztahu osob, vytváří vztah závislosti oběti na pachateli a je zaměřeno na získání moci pachatele nad obětí. Charakteristickým rysem domácího násilí je skutečnost, že se pro svou určitou trvalost a různou intenzitu násilných aktů postupně stává součástí jejich běžného života. V České republice je domácí násilí nejčastěji kombinací fyzického násilí doprovázeného násilím psychickým, popř. i dalších forem.“

Široce je možno definovat domácí násilí jako *jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad osobou, ve vztahu k níž pachatel může nebo někdy v minulosti mohl být považován za osobu blízkou* (4, s. 121).

2.2 Teorie příčin domácího násilí

Vysvětlení, že příčinou domácího násilí, např. bití ženy, je opilost manžela, je velmi zjednodušující. Příčinou násilného chování v rodině je především selhání člověka v komunikaci se sebou samým. Projevuje se jako neschopnost některého z partnerů řešit vnitřní konflikt (vyvolaný nejčastěji potřebou vyrovnat se změnou v dosavadním způsobu života – takovou změnou může být odchod do důchodu, změna či ztráta zaměstnání, zdravotní problémy atd.) jinak než hledáním viníků mimo sebe, ve svém nejbližším okolí. Je známým faktem, že lidé, kteří mají problémy v sociální komunikaci, projevují častěji sklony k agresivním projevům a jednáním. Zároveň ke vzniku násilné reakce přispívá i neochota popř. nedostatečně projevená a očekávaná ochota druhého partnera a třeba i ostatních členů rodiny aktivně naslouchat, vcítit se do prožívání partnera, akceptovat ho bez kladení podmínek, chápat jeho situaci a potřeby. Nejčastější a největší překážkou v lidské komunikaci je naše přirozená tendence posuzovat a hodnotit druhé lidi a jejich jednání, ale i jejich problémy a potřeby z našeho vlastního pohledu.

Jednofaktorové teorie příčin domácího násilí

První pokusy o vysvětlení příčin domácího násilí byly původně založeny na jednofaktorových teoriích. Teoretické koncepce tohoto typu se většinou opíraly o analýzu výjimečných a ojedinělých případů. Proto z dnešního pohledu se jeví jako překonané, nejsou schopné vysvětlit jevové pestrosti domácího násilí. Jejich hodnota spočívá spíše v tom, že mohou posloužit jako inspirace pro řešení skutečně extrémních, vyhraněných podob partnerského násilí. Jednofaktorové teorie lze podle (5) rozdělit do tří skupin:

- **Psychologické teorie** se koncentrovaly na psychiku agresora a předpokládaly, že příčiny domácího násilí leží v povahových zvláštностech pachatele, v poruše jeho osobnosti. Tyto teorie vedly k psychiatrizaci pachatele. Tvrzení, že příčinou domácího násilí jsou opakující se deprese, alkoholismus nebo akcentovaná osobnost agresora, jsou teoreticky přežitá.
- **Biologicko-genetické teorie** vysvětlovaly pouze obecné predispozice k agresivnímu chování, nikoliv však specifické situace domácího násilí, což bylo příčinou jejího zániku.

- **Sociologické teorie** skončily s psychiatrizací problematiky domácího násilí, jelikož na pachatele a oběti domácího násilí přestalo být nahlíženo jako na psychicky narušené osoby. Lze říci, že sociologické teorie v podstatě korespondují s feministickými přístupy. Sociologická i feministická koncepce vnímá domácí násilí jako produkt „typicky mužské společnosti“ a soudí, že násilí obecně souvisí s uplatňováním moci ve společnosti. Psychiatricky zcela nenápadný muž se dopouští násilí na své partnerce podněcován a posilován převládajícími stereotypy o mocenském, patriarchálním uspořádáním vztahů v rodině. Sociologové říkají, že v případech domácího násilí nejde o duševní poruchy, ale o uplatňování moci a kontroly v duchu psaných i nepsaných norem a rolových stereotypů společnosti. Muži týrající své partnerky uplatňují násilí jako prostředek udržující či obnovující jejich moc nad ženou, a proto věří, že budou tolerováni společností.

Multifaktorové teorie příčin domácího násilí

Modernější jsou multifaktorové teorie, které nepřinášejí žádné nové přístupy a pohledy na týrání partnera partnerem, ale spojují dřívější jednofaktorové teorie do celku, v němž jsou tyto teorie vzájemně propojeny. Nejznámější multifaktorovou teorií je model D. G. Duttona, který uvádí čtyři příčiny domácího násilí (5), (6, č. 7/2001):

- **v makrosystému**, kdy domácí násilí je vyvoláváno převládající patriarchální hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě mužů. V hierarchicky uspořádané společnosti mají vůdčí úlohu muži;
- **v exosystému**, tj. bezprostředním životním a sociálním okolím jedinců, které je ovlivňuje. Jde o působení formálních i neformálních struktur a životních situací, které určují, ovlivňují či přímo omezují chování jednotlivce. Konkrétní faktory, které přispívají ke zneužívání uvnitř rodiny, mohou být např. nezaměstnanost, nízký příjem, nízká vzdělanost a nedostupnost sociální sítě;
- **v mikrosystému**, který představuje rodina jako taková, a rizika plynoucí z podstaty rodinného života. Těmi jsou soukromí rodiny a s ním související obtížné uplatňování mechanismů sociální kontroly, neformální právo ovlivňovat život členů rodiny, předepsané role v rodině, znalost druhého partnera. Partneri vědí, co si mohou dovolit, jak zranit, jak utěšit, znají reakce partnera na běžné zátěžové situace;
- zvlášť stojí **ontogentická teorie násilí**, která přihlíží především k individuálním charakteristikám pachatele a oběti i k jejich vzájemné interakci. Tato teorie předpokládá, že pachatel prošel specifickým ontogenetickým vývojem a pravděpodobně se naučil díky mechanismům sociálního učení řešit stresující a omezující

situace agresivním chováním. Teorie zahrnuje i stanoviska, že pachatelé prošli tíživým dětstvím a sami byli traumatizováni násilím. Přímý kontakt jedince s násilím v dětství je rizikovým faktorem, původní oběť se pak v dospělosti může stát násilníkem.

Teorie příčin domácího násilí dle angloamerické kriminologie

Angloamerická kriminologie (2) shrnula příčiny domácího násilí do následujících teorií:

- **teorie individuálních faktorů** – spočívají ve vnitřní psychice obou partnerů, specifických rysech osobnosti, eventuálně psychopatologii osobnosti. Individuální teorie se soustřeďuje na poznání psychiky, individuality osobnosti a psychopatologii obou partnerů. Nebyly nalezeny žádné faktory, které by objasnily týrání partnerek/-rů;
- **teorie sociálně-psychologických faktorů** – jde o zážitky v dětství, které vyúsťují v mezigenerační přenos intimního násilí. Některé výzkumy naznačují, že k opakovanému soužití s násilnou partnerkou inklinují spíše muži. Ženy, pokud se vymaní z násilného vztahu, se dalšího násilného vztahu vystríhají. Sociálně-psychologické teorie zkoumají psychologické charakteristiky osobnosti spolu se sociálními proměnnými. Do této skupiny patří teorie o mezigeneračním přenosu násilí. Tato hypotéza se potvrzuje spíše u mužů jako pachatelů než u žen jako obětí;
- **teorie sociálně-kulturních faktorů** – příčinu domácího násilí vidí v sociálně strukturované nerovnoprávnosti, kulturních postojích a normách ovlivňujících rodinné vztahy. Sociálně-kulturní teorie vysvětlují výskyt domácího násilí sociálně strukturovanou nerovnoprávností a kulturními postoji a normami v rodinných vztazích;
- **teorie feministické** – násilí je považováno jako prostředek k uplatnění moci a kontroly nad ženou. Nejde o manželský konflikt, či zvládnutí hněvu, ale o dlouhodobé instrumentální násilí. Feministické teorie poskytují rovněž sociálně – kulturní vysvětlení týrání žen. Jedná se o snahu kontrolovat, s kým se žena stýká, k čemu může mít přístup, co může dělat.

Obecně autoři (7) vyjadřují názor, že příčinou vzniku domácího násilí je vztahová nespokojenost, negativní hodnocení partnerova chování, nevyrovnané mocenské rozložení sil a konfliktní životní styl s častými spory a útoky, které vedou ke snižování sebeúcty. Čím nižší je sebedůvěra partnera, tím vyšší je pravděpodobnost agresivní

reakce, kterou může vyprovokovat i mírné jednání druhé strany, zvláště jde-li o otázky peněz a sexu.

V dotazníkovém šetření, které provedl BKB, uvádějí oběti jako častou příčinu domácího násilí povahové založení partnera – 37 %. Jako další příčiny klienti BKB uvádějí alkohol (50 %), domácí neshody (34 %), psychickou nemoc (30 %). Další příčiny, jako například vliv rodičů, neúspěchy v práci, patologické hráčství, drogy a těhotenství, se umístily až za přirozeným povahovým založením. Zmínilo je asi 5–9 % klientů.

BKB konstatuje¹, že laické názory na příčiny domácího násilí prezentované jeho výzkumným vzorkem, se zcela shodují se současnými názory odborníků. Povahové založení je skutečně považováno za hlavní vysvětlující příčinu pro chování agresora domácího násilí.

2.3 Klasifikace obětí domácího násilí

Násilí může směřovat od kohokoliv v rodině proti komukoliv – mohou se ho dopouštět rodiče na dětech, ženy na mužích i děti na rodičích. Výsledky všech průzkumů a statistik na celém světě ukazují, že nejčastěji se násilí dopouštějí muži na ženách a rodiče na dětech. Muži jsou svými partnerkami napadáni výjimečně. Pokud ženy napadají své partnery, většinou se jedná o sebeobranné chování vyvolané jejich partnery.

Děti jako oběti domácího násilí

Děti mohou pocítit domácí násilí buď přímo, nebo zprostředkovaně. Pokud v rodině otec ubližuje matce, je dítě, které situací trpí, obětí zprostředkovanou. Dítě může být také terčem ubližování na těle ze strany jiného člena rodiny. Vedle fyzického týrání může být dítě poškozováno i psychickým týráním, sexuálním zneužíváním, zanedbáváním péče či citovou deprivací.

Vznik tělesného týrání je ovlivněno více faktory. Například nezvládnutí prožívání zátěžové situace rodičem a ventilace emocí v podobě tělesného napadení dítěte. Příčinou napadení dítěte rodičem může být také psychická nevyrovnanost, neuroza, depresivní nebo úzkostné poruchy.

Citové týrání zahrnuje chování, které má závažný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Citové týrání může mít formu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakované ponižování dítěte či jeho zavrhování, vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolávání situace, kdy dítě má skoro stále pocit strachu, což může také způsobit citové ublížení.

¹Viz URL: <<http://www.bkb.cz>>.

Sexuální zneužívání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.

Zanedbávání je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte anebo ohrožuje dítě samé.

Tělesné zanedbávání je pojímáno jako neuspokojování tělesných potřeb dítěte. To zahrnuje neposkytování přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče i ochrany před zlem.

Citové zanedbávání je neuspokojování citových potřeb dítěte, a to pokud se týče náklonnosti i pocitu dítěte, že někam patří.

Zanedbávání výchovy a vzdělání je pojato jako neposkytnutí možnosti naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu. Za zanedbávání můžeme také považovat narušování intelektového vývoje dítěte. Toto zanedbávání má své další důsledky: zaostávání, popřípadě invaliditu (1, s. 16–17).

Senioři jako oběti domácího násilí

Násilí vůči starším lidem se nedopouštějí jen jejich vlastní děti. Agresory se čím dál častěji stávají také vnuci seniorů a další mladé příbuzné osoby. Statistiky uvádějí, že s některou formou špatného zacházení se můžeme setkat u 3–5 % populace seniorů, což v České republice představuje asi 60 000 konkrétních týraných straších osob.

Obecná představa, že oběťmi násilí jsou výhradně staří lidé fyzicky hendikepovaní či psychicky nemocní, není zcela pravdivá. I když tito lidé jsou zvýšeně ohroženi špatným zacházením a obecně diskriminujícím postojem společnosti. Oběťmi týrání se mohou stát i staří lidé zdraví a soběstační. Příčiny spočívají zejména ve změnách fungování lidské psychiky včetně fyzických změn, které činí starého člověka zranitelnějším, napadnutelnějším a méně odolnějším. Angličtina zde často používá termínu „frailty“ – v překladu křehkost. Naznačuje tak nejen velmi křehkou rovnováhu mezi zdravím a nemocí ve vyšším věku, ale také křehkou rovnováhu sociální vztahů a rolí (8, s. 5–6). Z těchto důvodů se stávají staří lidé aktuálně ohroženou skupinou z hlediska domácího násilí, které zahrnuje tělesné týrání, psychické nebo finanční, ekonomické a majetkové vykořisťování starších lidí, působící samostatně nebo v nejrůznějších kombinacích. Např. děti či vnuci řeší nedostatek finančních prostředků prodejem bytového zařízení svých prarodičů, okrádáním o cennosti a peníze s použitím fyzického násilí. Nedostanou-li finanční příspěvek, mohou vydírat vyhrožováním sebevražděným pokusem.

V případech odkázání starých lidí na pomoc ostatních (domácí péče, ústavní péče), je do domácího násilí zahrnováno i jakékoliv neposkytnutí pomoci nebo její dočasné

odmítnutí či odsunutí na pozdější dobu. Stejně jako ostatní formy domácího násilí je i násilí na seniorech podceňováno. (9, s. 50–51)

2.4 Dítě – svědek domácího násilí

Vysoký je i počet dětí, které jsou svědky domácího násilí. Podle zjištění britských vědců trpí tyto děti stejně jako děti, které jsou samy zneužívány. Děti, které žijí v násilných rodinách, se totiž naučí akceptovat, že domácí násilí je legitimním prostředkem disciplíny a začnou si myslet, že ti, kdo vás milují, vás také často bijí. Podle expertů se tedy děti stávají tzv. zapomenutými oběťmi domácího násilí, které je postihuje dvojitým způsobem:

Přímá viktimizace

Jde o situaci, kdy je dítě přítomné u fyzického týrání matky, a díky tomu se stává vedlejším terčem pro agresora. Malé dítě prožívá v okamžicích agresivního jednání strach, nerozumí tomu, co se děje, a reaguje instinktivně, hledá ochranu tam, kde ji obvykle nalézá, tedy u své matky. Má tendenci se k matce přiblížit, čímž se vystavuje riziku ohrožení. Agresor pak napadne partnera, ale může ublížit i dítěti. U starších dětí je prožívání incidentů mezi rodiči složitější. Vedle strachu se objevuje i pocit zoufalství a tlak ukončit momenty, které se jim jeví jako citově nesnesitelné. Fyzické násilí na blízkém člověku, které vnímají, je dostává do silného stresu, nemohou snést svou vlastní pasivitu. Děti utíkají z místa, kde se násilí odehrává, anebo zasahují ve prospěch slabého. Podle průzkumů je orientačně zjištěno, že asi 60 % synů starších 14 let se snaží bránit matku před útoky otce či partnera. U dívek je naopak zřejmá tendence chránit a ukrýt před násilníkem své mladší sourozence.

Nepřímá viktimizace

Dítě není vlastním terčem násilí, ocitá se „pouze“ v roli svědka, vidí, slyší ataky nebo vnímá následky incidentů prostřednictvím viditelných zranění týraného rodiče. Je prokázáno, že i rodiče, kteří se snaží své děti uchránit před incidenty, bývají málo úspěšní. Týraná matka nemůže být pro své děti emocionální podporou. Děti tak žijí v permanentní nejistotě a nestabilitě. Větší děti mohou před těžko snesitelnou situací v rodině utíkat buď fyzicky – velmi se snaží co nejdříve opustit domov, nebo psychicky – dítě začne být závislé na drogách, alkoholu atp.

Následky přímé a nepřímé viktimizace

Následky přímé i nepřímé viktimizace bývají totožné, děti bývají vážně psychicky traumatizované. Negativní dopad domácího násilí na dítě se projevuje především následujícími potížemi a problémy:

- pocity viny a bezmoci – za neutěšené poměry doma dávají děti vinu samy sobě a svou energii zoufale investují do toho, jak zabránit agresi mezi rodiči,
- depresi a nízkým sebevědomím – z dětí se stávají samotáři, bývají náchylnější k patologickému chování a k sebepoškozování,
- pocity úzkosti, nočními můrami – děti jsou nápadně úzkostné, neřešitelnost a nerosozumitelnost vztahů v rodině je vhání do pocitů zmatenosti, cítí se nejisté,
- agresivitou, vzteklostí, podrážděností, impulsivitou – zejména vůči slabším mohou děti produkovat ve zvýšené míře vztekklé a agresivní chování, mohou ubližovat druhým dětem, není-li na dosah dohled či kontrola dospělého,
- vymizení empatie, komunikační problémy – děti mohou být konfliktní, mohou překvapit své okolí nečekaně prudkým odreagováním nashromážděných emočních zážitků,
- zvýšenou nemocností – děti bývají více nemocné, k typickým projevům patří např. časté nachlazení, nespavost, pomočování – příznaky ovšem zmizí, když jsou děti vyjmuty z traumatizujícího prostředí.

Domácí násilí poškozuje zdravý fyzický i mentální vývoj dítěte. Některé studie (10, s. 6) dokonce potvrzují, že u dětí žijících uprostřed násilí mezi blízkými osobami se odlišně vyvíjí jejich centrální nervový systém. Ve srovnání s vrstevníky je u takto postižených dětí často diagnostikován i vyšší krevní tlak, dráždivost, poruchy koncentrace a učení. Může za to mimo jiné i chronická frustrace potřeby bezpečí, domov totiž ztrácí charakteristiku bezpečného místa a naopak se pro dítě stává místem negativních a traumatizujících zážitků a událostí. Z původně zdravých dětí se v důsledku domácího násilí vyvíjí nápadné osobnosti, z některých dětí se stávají samotáři, z jiných rebelové. V důsledku domácího násilí jsou rozlišována specifická rizika traumatizace pro chlapce a dívky, zvyšuje se pravděpodobnost, že se chlapci budou ve svých partnerských vztazích dopouštět násilí, u dívek se předpokládá spíše viktimogenní efekt, tzn. že si do své dospělosti odnáší roli oběti. K těmto poměrně pesimistickým tezím je třeba poznamenat, že existují empirické studie (10, s. 103–106), které takovéto přímé souvislosti nepotvrzují. Ačkoliv je tedy domácí násilí pro dítě silně stresující zkušeností, neznamená to, že je tím předurčena jeho celoživotní cesta.

3 Mýty o domácím násilí

Domácí násilí je spojeno s řadou předsudků a mýtů, se kterými se bohužel v české společnosti stále ještě setkáváme. Tyto mýty způsobují problémy jak obětem domácího násilí, tak i orgánům a organizacím, které těmto obětem pomáhají. Předsudky a mýty spojené s násilím v rodině brání nejen lidem v rodině a jejich okolí či profesionálům, avšak mnohdy i samotným aktérům si uvědomit a pochopit, že domácí násilí je velmi závažným trestným činem. Nejvýstižněji mýty o domácím násilí rozdělila a popsala R. MACHÁČKOVÁ ve své práci (4, s. 127–129).

3.1 Mýty spojené s osobou násilníka

Průzkumy vyvracejí ustálený názor, že násilníci jsou psychopatické osobnosti, že jsou neúspěšní a neschopní vyrovnat se se životem a okolím. Obecně rozšířeným je také názor, že k podobným jevům dochází jen v rodinách alkoholiků. Velká část násilníků má skutečně problém se zneužíváním návykových látek, ovšem pravdou je, že alkohol sám ani drogy neudělají z člověka násilníka. Pachatelé násilných trestných činů se rádi vymlouvají na opilost nebo vliv drogy. Je to i způsob, jak se vnitřně zbavit odpovědnosti za spáchaný čin. Pokud návykové látky figurují jako jedna z příčin násilí, je třeba problém alkoholu a drog řešit zvlášť. Z uvedeného vyplývá, že je tedy třeba nejenom zamezit násilí, ale také léčit závislost na případné návykové látce.

Pachatelé domácího násilí jsou na jedné straně velmi často osoby, které mají potřebu druhého kontrolovat a ovládat, a na straně druhé osoby, které se vyznačují velmi nízkým sebevědomím a obavou ze ztráty partnera, které kompenzují tím, že se snaží v partnerovi vzbudit pocit co možná nejvyšší závislosti na sobě.

Řada mužů dopouštějících se násilí jsou v zaměstnání úspěšní a ve společnosti oblíbení muži. Také mohou působit velmi šarmantně, ale ve své rafinovanosti jsou zákeřnější, umí na svou stranu strhnout veřejné mínění, dokáží na veřejnosti bezostyšně lhát, stylizovat se do role vzorných otců a milujících manželů. Někteří muži díky své inteligenci a suverénnímu vystupování dokáží přesvědčit i odborníky.

3.2 Mýty spojené se socioekonomickým statutem rodiny

Mezi další z mnoha ničím neopodstatněných a neprokázaných, ale přesto velmi rozšířených mýtů, patří například názor, že syndrom týrané ženy¹ se týká jen malého procenta populace, a že ženy ze střední vrstvy se s domácím násilím nesetkávají tak často jako ženy s nižšími příjmy.

Průzkumy také prokazují, že pravdou není ani další tvrzení, že domácím násilím jsou postihovány ženy, kterým chybí vzdělání, určitý rozhled a mají nízkou pracovní kvalifikaci či vůbec nepracují. Z těchto zjištění vyplývá, že neexistuje typická oběť domácího násilí a že je nesmírně těžké se jevům domácího násilí bránit pouze privátně bez oficiální podpory od státních a nestátních institucí. A to i když oběť disponuje pro neprivátní oblasti života efektivními strategiemi, například je pracovně a společensky zdatná, může být zcela naivní a bezbranná vůči domácímu násilí².

Domácí násilí se týká všech vrstev společnosti bez ohledu na jejich rasu, původ či socioekonomický statut, s násilím se setkávají ženy z velkých měst i vesnic. Rodiny s dobrým materiálním zázemím se však obracejí na placené instituce. Hledají pomoc u soukromých lékařů, právníků a terapeutů – proto se nedostanou tak často do kontaktu s policií, soudem nebo do nemocnice jako podobně postižené osoby z chudších vrstev.

3.3 Mýty spojené se samotným výskytem domácího násilí

Případy domácího násilí také nejsou jen drobnými domácími neshodami, které nezpůsobují vážnější zranění a ke kterým dochází v důsledku momentální ztráty kontroly. Roztržky mezi partnery mohou mít různou podobu a dochází také k jejich stupňování. Občasný násilný konflikt je spíše výjimkou. Průzkumy uvádějí, že první pohlavek bývá počátečním krokem k dalšímu násilnickému jednání. Násilí se potom stává běžným způsobem komunikace páru a postupně dosahuje agresivnějších forem/podob.

K mýtům, které způsobují nejvážnější problémy týraných žen, patří především přesvědčení, že žena provokuje násilí, a nebo že si ho nějakým způsobem zaslouží. Mnoho lidí je přesvědčeno, že ženy prostě sekýrují, otravují, zbytečně dráždí, ponižují nebo obtěžují své manžele nebo partnery. Anebo nedělají co mají, selhávají v plnění svých povinností jako manželky a matky, a proto jsou svými partnery bity, týrány nebo po-

¹Syndrom týrané ženy je definován jako soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí. Viz (11).

²Viz URL: <<http://www.bkb.cz>>.

nižovány. Avšak to, jak se chová jedna strana, nikdy nelze použít jako důvod k ospravedlnění násilí ze strany druhé.

Dalším mýtem je názor, že násilí ženám nevadí a takový vztah jim vyhovuje, protože jinak by přece násilníka opustily. Právě mínění společnosti, že týrané ženy mohou kdykoliv opustit svůj domov a od násilníka odejít, psychické trauma týraných žen jen prohlubuje. Pokud žena nemá rodiče či jiné blízké příbuzné s velkým bytem nebo rodinným domkem, při současné situaci na trhu s byty v České republice, nedostatku azylových domů či tajných bytů, nemá žena jednoduše kam odejít. Navíc násilník často způsob svého chování nezmění ani pro rozvodu či odchodu partnerky.

Velmi rozšířenou je také mylná domněnka, že domácí násilí je věcí čistě soukromou a do takové by stát neměl vůbec zasahovat. Žádné násilí, tedy ani domácí násilí, není soukromou záležitostí, a proto je v těchto případech plně odůvodněná legitimnost zásahu ze strany státu (4, s. 127–129), (12).

4 Ženy – nejčastější oběti domácího násilí

Jak již bylo v úvodu práce konstatováno, dostupné informace potvrzují, že nejčastějšími oběťmi domácího násilí se stávají ženy. V této kapitole se proto budu zabývat nejenom definováním forem a znaků násilí páchaného na ženách a jeho rizikovými faktory, ale také psychologickým dopadem domácího násilí na ženy – oběti, charakteristikou násilníka a syndromem týrané ženy.

Případ z praxe (13):

Ivana 38 let.

„Poprvé mne fyzicky napadl v roce 1996, kdy mě začal pěstí mlátit do obličeje. Zdržela jsem se totiž krátce přes oficiální pracovní dobu v zaměstnání. . . Byl to pro mne šok, takové surové napadení jsem nechápala. Byla jsem ochromena strachem, úzkostí. V té době jsem proto vyhledala psychologa, začala docházet na psychoterapii a hypnózu, abych nejen pochopila motiv jeho jednání, ale i abych se zbavila traumatického zážitku. Nebyla jsem totiž schopna se s manželem po napadení už milovat.

Muž se nakonec omluvil a uprosil mne, že se to už nikdy nestane. Nikde jsem napadení nehlásila, uvěřila jsem mu. Pak ale došlo po 2 letech k dalšímu napadení. Vracela jsem se z oslavy, upozorňuji že probíhala v zaměstnání, byli tam všichni pracovníci a můj muž o celé akci dopředu věděl. Přišla jsem domů v deset hodin večer. Lehla jsem si ve vedlejší místnosti, kde jsem si četla až do jedné hodiny v noci. Muž ráno vstal a vynadal mi, co si to dovoluji přijít domů až je v jednu hodinu v noci a kopnul mě do nohy. Cítila jsem se hrozně ponížena. Nejen za ránu, ale především za to, že mi nevěří.

Začali jsme se přít o každou maličkost. Záminka se vždycky našla. Jídlo, které nechtěl, neuklizeno podle představ, děti příliš hlučné – tedy rovná se mnou špatně vychované. Nic jsem nedělala dobře, ve všem jsem byla pitomá, špatná, nešikovná. Během diskuse se manžel sám dostal do takového afektu, že rozbíjel věci, házel je po mně nebo mě bil. To vše před dětmi. Začal si vynucovat sex. Požadoval teplé večere, ale na domácnost mi nedal ani korunu. V té době jsem již vážně uvažovala o tom, že se rozvedu. . . ”

4.1 Formy, znaky a rizikové faktory domácího násilí

Formy domácího násilí

Následující přehled uvádí způsoby chování, ke kterému se pachatelé uchylují nejčastěji:

- **fyzické násilí** – je nejvíce viditelné, protože zpravidla zanechává stopy – modřiny, popáleniny, zlomeniny, zaschlou krev apod. Jedná se o brutální bolestivé útoky, které s sebou nesou riziko poškození zdraví a v extrémních případech může tento druh násilí vyústit v přímé ohrožení života.

Mezi projevy fyzického násilí patří např. kopání, bodání, řezání, svazování, popálení, trhání vlasů, kroucení rukou, škrábání, bití, rány pěstí, škrcení, ohrožování zbraní, odpírání jídla či spánku atp.

- **psychické násilí** – souvisí s fyzickým násilím nebo se může odehrávat samostatně. Většinou je počátkem rozvíjejícího se řetězce násilí a zpočátku nemusí být ženou jako násilí chápáno, např. mocenská opatření související s žárlivostí partnera si žena vykládá jako velkou lásku apod. Psychické násilí je obtížně dokazovatelné, jelikož psychické problémy, které oběť má, nejsou na první pohled zřejmé – jde například o neurotické projevy (úzkost, panické ataky, fobie, koktavost, tiky apod.), psychosomatická onemocnění (nechutenství, žaludeční vředy, ekzémy, migrény) a psychiatrické diagnózy (nejčastěji reaktivní deprese).

Psychické násilí zahrnuje soustavné ponižování, hrubé nadávání, urážení, vyhrožování, zastrašování, ničení vlastnictví nebo schovávání věcí, obviňování, terorizování, zesměšňování na veřejnosti atp.

- **sexuální násilí** – patří mezi časté formy násilí mezi partnery, které je hůře rozpoznatelné, protože zpravidla nezanechává stopy a odehrává se v intimním prostředí beze svědků, jen v některých vyhrocených případech jsou svědky děti, takže v případě dokazování stojí proti sobě tvrzení ženy proti tvrzení agresora.

Za sexuální násilí považujeme znásilnění, vynucování si sexuálního styku nebo sexuálních praktik proti vůli ženy, sexuální napadání ženy nebo erotických částí jejího těla, jednání se ženou pouze jako se sexuálním objektem atd.

- **emocionální násilí** – je orientováno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má oběť citový vztah. Patří sem využívání dětí jako prostředku nátlaku – vyhrožování jejich odejmutím, pomlouvání nebo napadání ženě blízkých osob, likvidace nebo výhrůžka likvidací domácích zvířat, zničení oblíbených osobních věcí, prohlašování ženy za blázna, hysterku, soustavná kontrola toho, co oběť dělá, s kým se stýká, kam chodí atd.

- **sociální násilí** – se zaměřuje na sociální postavení a prostředí oběti. Jedná se o izolování ženy od ostatních lidí – zákazy kontaktů s rodinou a s přáteli, nemožnost telefonování, zákaz vycházení z bytu, kontrola jejího času a sociálních kontaktů. Jednostranné uplatňování privilegií pachatele rozhodovat ve všech oblastech společenského života, využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť atd.
- **ekonomické násilí** – dotýká se základních potřeb ženy, jako je jídlo, bydlení, ošacení. Zahrnuje zákaz docházení do zaměstnání, nechávání se doprošovat o peníze, kontrolu vydávání peněz a požadování vyúčtování i nepatrných částek, odmítání financovat stravu, platit nájem, poskytovat ošacení, odebrání peněz atd.¹

Znaky domácího násilí

Základním znakem domácího násilí je násilí zaměřené na blízkou osobu. Další typické znaky domácího násilí popisují tyto zásadní body (14, s. 8):

- **odehrává se v soukromí** – pachatel na svou oběť útočí v místech, kam nedosahuje veřejná kontrola a zpravidla beze svědků, nejčastěji v soukromí bytu, domu či jinde. Existují-li svědci, jsou často ovládáni pachatelem a neodvažují se událost popsat policii.
- **vzájemná blízkost oběti a pachatele** – oběť a pachatel jsou nebo si byli vzájemně blízké osoby. K domácímu násilí dochází uvnitř reálného partnerského vztahu mezi mužem a ženou, nebo mezi rodiči a dětmi či prarodiči, kteří žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. Násilník i oběť jsou citově, sociálně a ekonomicky úzce spojené osoby. Mohou mít společné děti, nemovitosti, účty apod. Mají společné bydliště a ztíženou možnost společně obývaný byt nebo dům opustit.
- **opakování násilných incidentů a dlouhodobost** – domácím násilím není ojedinělý a jednorázový incident, byť se závažnými následky. Domácí násilí má svou historii, dochází k němu opakovaně. Projevy domácího násilí přetrvávají i ve velmi dlouhých časových intervalech několika let. Mohou zůstat po mnoho let skryté v soukromí a skončit rodinnou tragédií, kdy je jedna osoba zavražděna druhou.

V opakování cyklů nebezpečného chování a dlouhodobosti spočívá nebezpečnost domácího násilí. V první fázi se žena chová méně podrobně, dokonce odmítavě, muž se tím cítí znejistěn a zároveň je tento pocit pro někoho nepřijatelný. Násilné chování se objevuje ve chvíli, kdy se cítí muž vůči ženě zvlášť oslaben, muži

¹Viz URL: <<http://www.acorus.cz>>.

přináší pocit obnovení rovnováhy a žena toto hledisko do jisté míry přijímá. Usmíření, které ukončuje tuto druhou fázi, přináší období dočasné harmonie a štěstí, někdy se mluví o období líbánek. Opakování vytváří nebezpečný cyklus chování, v němž násilí působí paradoxně jako prostředek dočasného sblížení a upevnění partnerství. Projevy nezávislosti partnerky však muže znejistují a dochází opět k násilnému chování. Toto projevení erotiky a násilí, které je pro ženu krajně nebezpečné, zároveň často ztěžuje ukončení svazku.

- **vzrůstající intenzita násilí** – z počátku jednotlivé útoky v rámci domácího násilí nedosahují intenzity trestního jednání. Jednotlivé incidenty při svém opakování nabývají na intenzitě. V násilném vztahu se střídají fáze klidu, agrese a usmírování. S rozvojem domácího násilí se fáze klidu zkracují. Fáze agrese se stávají častějšími a prodlužují se.
- **oběť se odhodlá vyhledat pomoc, až když se opravdu cítí ohrožena na životě** – oběť domácího násilí se chová jinak než oběť poškozená cizím pachatelem. Ochota k potrestání pachatele je kolísavá. Oběti si přejí násilí zastavit a doufají, že vztah bude pokračovat bez násilí. Po násilném incidentu hledají pomoc, avšak později mohou svůj postoj změnit. Důvodem může být psychický tlak a oprávněný strach vzhledem ke skutečnosti, že oběť nadále bydlí ve společném bytě nebo domě s útočníkem, který bývá zpravidla stíhán na svobodě. Dalším důvodem může být zastrašování ze strany pachatele a jeho rodiny, oběti věří v polepšení pachatele, obávají se osamocení a z toho plynoucí finanční a materiální nejistoty, ztráty bydlení atd.
- **velmi často jsou svědky domácího násilí děti** – partnerské násilí vždy negativně ovlivňuje všechny členy rodiny, tedy nejen samotnou oběť. Děti všech věkových skupin, které v rodině žijí, jsou nepřímou rovněž obětmi domácího násilí. Výzkumy ukazují, že přítomnost dítěte při násilném chování rodičů je významným rizikovým faktorem při predikci násilného chování v budoucím partnerském vztahu.
- **domácí agresor většinou nemá pocit, že by páchal něco špatného** – pachatelé domácího násilí věří v nadřazenost mužů, určenou rolí muže v rodině. Tvrdí, že za jejich činy může někdo jiný, nemají náhled. Své chování vysvětlují požíváním alkoholu nebo drog, ztrátou kontroly jako mechanismu zvládání stresových situací. Své jednání popírají a bagatelizují.
- **postupně se vytrácí příčina vzniku konfliktu** – u domácího násilí se jen obtížně hledají spouštěcí momenty. Ze zkušeností vyplývá, že příčina vzniku násilného činu vůči partnerce vychází spíše z vnitřních pohnutek násilníka. Oběti se

naopak mnohdy vůči násilníkovi chovají velmi vlídně a vstřícně, snaží se nepředvídatelným ohrožením čelit „extrémní laskavostí“, snaží se předcházet ohrožujícím situacím, toto chování však nevede k redukci násilí, ale naopak ho povzbuzuje.

Rizikové faktory domácího násilí

Jako rizikové faktory domácího násilí jsou nejčastěji uváděny (10, s. 48–49):

- **předchozí domácí útok** – je nejjednodušší a nejprímější rizikovou známkou následných domácích útoků. Méně závažné násilí je předzvěstí násilí závažného, přestože je možné, že útoky přestanou;
- **nerovnost pohlaví** – partnerství, ve kterém jsou si obě strany rovny, představuje menší riziko výskytu domácího násilí. Riziko násilí se zvyšuje závislostí v manželství a nedostatkem ekonomických zdrojů. Muži, kteří věří, že bití manželky je legitimní, mají pravděpodobnější tendenci stát se pachateli podobných skutků;
- **mladší věk (18–30)** – mládí je považováno také za rizikový faktor domácího násilí. Dále průzkumy vysledovaly určitou souvislost mezi těhotenstvím a domácím násilím. Příčinou může být ovšem skutečnost, že mladé ženy jsou rizikovější skupinou z hlediska domácího násilí a těhotenství je spojováno právě s touto věkovou skupinou;
- **chudoba a sociální vyloučení** – bylo zjištěno, že u osob žijících v chudých a finančně nezajištěných domácnostech je daleko větší pravděpodobnost, že budou trpět domácím násilím. Na druhou stranu souvislost mezi chudobou a domácím násilím neznamena, že se domácí násilí nevyskytuje rovněž v lépe zajištěných domácnostech. Domácí násilí může samo o sobě vést k chudobě tím, že ztěžuje ženě chodit do zaměstnání a může zhoršit její zdravotní stav. Nezaměstnanost a nedostatek finančních prostředků může navíc ztížit její rozhodování násilného partnera opustit;
- **odluka** – ženy, které žijí odloučeně od svého partnera, jsou v případech domácího násilí daleko rizikovější skupinou než ženy s jakýmkoliv jiným rodinným stavem;
- **kriminální kariéra** – dříve se usuzovalo na souvislost mezi skutečností, že určitá osoba byla svědkem domácích útoků a později se v dospělém věku stala pachatelem domácího násilí. Naproti tomu výzkumy z USA ukazují, že „anti-sociální osobnost“ v takových případech bývá úzce spojena s kriminální kariérou a s vírou, že je legitimní, když muž svoji manželku bije;

- **etnická otázka** – ženy patřící k etnickým minoritám se mohou setkávat s většími obtížemi při využívání služeb pro podporu obětí, a to zejména důsledkem rasismu mezi poskytovateli těchto služeb, jazykovým bariérám a kulturním rozdílností;
- **zneužívání dětí** – existují důkazy o společném výskytu domácího násilí a zneužívání dětí v téže rodině. Na zneužívání dětí může být nahlíženo jako na indikátor domácího násilí v rodině a opačně.

4.2 Psychologický dopad domácího násilí na ženy – oběti

Ženy v situaci dlouhodobého násilí jsou obvykle pasivní, zstrašené, neasertivní, mají pocity viny, trpí depresemi, úzkostmi, sníženým sebevědomím. Některé ženy jsou neklidné, nejsou schopny vnímat souvisle informace, jiné naopak vystupují „jakoby“ klidně, jsou ztuhlé a nevnímají okolí, mají sebevražedné tendence.

Domácí násilí je velmi závažným a silným původcem stresu, podle mezinárodní šestistupňové škály akutních a chronických stresorů je tento druh násilí stresorem pátého stupně. Oběť útoku přežívá extrémní situace, které ji traumatizují a poškozují a které mají velmi závažné bezprostřední a dlouhodobé následky. Mezi krátkodobé následky řadíme zklamání, frustraci a pocit zrady. Z psychosociálního hlediska je krize důsledek střetu s překážkou, kterou oběť nemůže vlastními silami ani za pomoci okolí zvládnout. Typickými tělesnými reakcemi na krize je napětí, bolest, pocity únavy, urologické a gynekologické potíže, poruchy příjmu potravy, nespavost, ale může dojít i ke vzniku závislosti na alkoholu nebo jiných psychotropních a omamných látkách. Nezvládnutý krizový stav vede k syndromu psychického ohrožení².

U dlouhodobě týraných žen se zjistila zvýšená psychická zranitelnost, ztráta sebevědomí, ztráta životních iluzí, pocit bezmoci, pocit osamělosti, pocit viny, pocit neskutečnosti, strachu, oddanost vůči násilníkovi, emocionální labilita, absence radosti ze života, ztráta osobních perspektiv, nedůvěra ve vlastní síly, tendence k sebevražedným sklonům a depresivním náladám. U většiny žen psychická zranění přetrvávají po mnoho let, někdy i po celý život.

²Reakce na stres akutní: přechodná porucha, kt. vzniká jako odpověď na výjimečný fyzický n. duševní stres, resp. nadměrnou zátěž; obvykle odeznívá během několika hodin n. dnů; k úzkosti a strachu se připojují těl. příznaky, kt. lze napočítat více než 100, k nejvýraznějším patří: zrychlení n. zpomalení srdečního tepu, zvýšení krevního tlaku, rozšíření cév ve velkých svalech, zvýšená sekrece potu, tlak v žaludku, průjem n. zácpa, třes končetin, závratě, bolesti hlavy, návaly horkosti n. chladu, pocity únavy a vyčerpání; psych. reakce na stres zahrnují: úzkost, vztek a agresi, apatii, depresi, oslabení kognitivních funkcí, jako je soustředění, plánování činnosti; zahrnuje stavy dříve označované jako krizová reakce, bojová únava, krizový stav, psychický šok ⇒ F40–F41; (16).

4.3 Stručně k charakteristice násilníka

K dispozici jsou informace nejen z České republiky, ale i ze zahraničí o tom, jací muži se dopouštějí násilí a kde mohou být kořeny násilného chování. Z výpovědí žen, které se staly oběťmi domácího násilí, vyplývá, že nejčastější příčinou týrání je povahové založení partnera, dále je označován za příčinu násilí alkohol, psychická porucha nebo domácí neshody.

Jednou z častých zkušeností je také skutečnost, že muži nepřikládají násilí význam, naopak se v mnoha případech cítí dotčeni, že je manželky neposlouchají, že nemají zájem o společný sex, že křičí apod.

ProFem AdvoCats for Women charakterizuje osobnost násilníka jako osobu trpící nízkým sebevědomím a pocitem ohrožení. Muž, který týrá svou partnerku, obvykle také uznává přísná pravidla, určující, jaké je mužské a jaké je ženské chování. Cítí posedlou potřebu vše kontrolovat, veškeré své city vyjadřuje jako zlobu a následně se chová násilně. Popírá nebo minimalizuje své násilí, i když je konfrontován důkazy. Nikdy nepřijímá odpovědnost za týrání, obviňuje svou partnerku, práci či alkohol. Zároveň také věří, že má právo a povinnost „vychovávat“ svou partnerku za jakékoli její chování, které se mu nelíbí.

V sociálních vztazích násilníci nejsou obvykle schopni udržet vztah jinak než na povrchní úrovni. Jsou extrémně žárliví a mají majetnické sklony. Za své problémy obviňují ostatní a neočekávají, že budou za násilí potrestáni.

Muži, kteří se uchylují k násilnému chování, neumějí řešit své stresy, své pocity, úzkosti, a jsou na ženách emocionálně závislí. Na druhou stranu však mají potřebu ovládat, kontrolovat, cítí „odpovědnost“ za své ženy. U mužů trpících závislostí na alkoholu či chorobnou žárlivostí je násilí o to více brutálnější.³

Podle BKB by se tedy ve stručnosti dala skupina pachatelů domácího násilí popsat devíti základními charakteristikami:

- násilníci pocházejí ze všech socioekonomických, etnických, rasových a náboženských skupin,
- chování násilníků doma se velmi liší od jejich chování na veřejnosti,
- jsou extrémně žárliví a majetnickí,
- kontrolují své partnerky,
- pokoušejí se partnerku izolovat od rodiny a přátel,

³Více viz URL: <<http://www.profem.cz/nasilinazenach>>.

- zastávají tradiční představu o roli muže ve vztahu,
- často je přítomen alkohol a drogy,
- z násilí viní partnerku nebo drogy či alkohol,
- zlehčují závažnost způsobeného násilí.

Genderové teorie poukazují na dvě skutečnosti, které se vyskytují v anamnéze pachatelů domácího násilí (2, s. 58–64):

- násilnickým mužům chyběla v dětství pozitivně vnímaná postava otce, a to buď v důsledku jeho fyzické nepřítomnosti nebo proto, že se choval násilně,
- násilníci muži žili v rodině s extrémně patriarchální strukturou. V těchto studiích se místo „problému osobnosti“ objevily pojmy dominance, kontrola a potřeba moci. Týrání a zneužívání partnera je vnímáno jako volba a strategie, aby se oběť chovala tak, jak chce agresor.

Terapeutické programy pro pachatele domácího násilí

Pouze krátce bych v souvislosti s předchozí částí chtěla poznamenat, že bude v nejbližší době založeno občanské sdružení pod názvem Centrum proti násilí. Zásadní novinkou je, že sdružení svou činnost hodlá orientovat na práci s násilnými členy rodiny. Doposud u nás podobně specializovaná organizace neexistovala. Terapeutické programy zaměřené na pachatele domácího násilí by měly zamezit opětovnému násilnému chování agresorů. Centrum proti násilí by rovněž mělo nabízet vzdělávací programy pro pracovníky v této oblasti.

Zkušenosti ze zahraničí (2, s. 64–68) dokládají, že se osvědčily a jsou efektivnější terapeutické programy zaměřené na změnu násilného chování, probíhají-li v rámci probační služby. Takto orientované programy fungují např. ve Velké Británii, USA, Kanadě, Holandsku, Německu.

4.4 Syndrom týrané ženy

Příběh (15, s. 278):

Anna (40 let).

Jaké jste měli manželství?

Prvních pět let bylo docela hezkých, to znamená, že mě zmlátil jenom jednou za půl roku a já to brala jako normální.

Normální?

Jako každá bitá ženská jsem si myslela, že je to normál... Říkala jsem si, má mě rád, má rád děti, stará se o ně a jednou za čas mu rupne v kouli, tak mě zmydlí. Myslela jsem si, že jsem mu k tomu dala příčinu. To je syndrom týrané ženy, teď o tom čtu, tenkrát žádná taková literatura nebyla.

A když tě mlátil, cítila jsi lítost, nebo nenávist?

Ty bláho, on si mě předtím tak podal, že jsem se cítila vinná, takže jsem si ho pak ještě udobřovala. A víš, jak se v manželství urovnávají konflikty? On se mi pak omlouval, byl hodnej a já byla šťastná, že mám hodného muže. Takhle to prožívají všechny bitý ženský. Jenomže to bití se pořád stupňovalo.

A to byl vždycky opilý?

Ne, pak už mě bil i za střízliva. My chodili všude spolu, pro ostatní lidi jsme byli ideální pár, tančili jsme spolu, bavili se, on byl výborný společník. Jenomže když na mě někdo promluvil, bylo zle. Doma za dveřmi mě pak zbil. (...)

Současná viktimologie⁴ užívá termínu syndrom týrané ženy. Důvodem zavedení tohoto označení jsou závěry vyplývající ze statistických údajů, ze kterých je zřejmé, že v partnerských vztazích jsou ve velké většině zneužívány ženy. Případy mužů jako obětí domácího násilí nejsou tak časté, tímto se tedy vysvětluje zavedení termínu syndrom týrané ženy, nikoli týraného muže.

Vyčlenění syndromu týrané ženy naznačuje, že důsledky domácího násilí na oběť jsou specifické. Prožitek oběti domácího násilí je odlišný od prožitku oběti jiného kriminálního činu. Násilné činy náhodně spáchané neznámými lidmi zanechají v oběti pocit, že svět je nepředvídatelným místem, kde se může cokoliv kdykoliv stát. Naopak u osoby, která byla napadena osobou citově blízkou, je naprosto zřetelná přetrvávající vazba k agresorovi a setrvávání ve vztahu s ním, zatajování závažnosti a příčin zranění, popírání viktimizace⁵. Tyto typické důsledky domácího násilí jsou pro vnějšího

⁴viktimologie – zkoumání obětí trestných činů, jejich osobnosti, chování, kt. příp. vyprovokovalo jednání pachatele (16).

⁵viktimizace – je proces, v němž se potencionální oběť stává obětí skutečnou. Více viz (2, s. 74).

pozorovatele nepochopitelné, okolí nechápe, proč týraná žena svého partnera neopustí. Především neznalost problematiky je příčinou, že chování oběti je vysvětlováno pomocí nepravdivých mýtů.

Organizace ROSA vypracovala šest důvodů, z kterých její klientky nejčastěji zůstávaly se svými násilnými partnery:

1. **láska** – ženy se často zamilují do mužů ještě předtím, než si uvědomí jejich sklony k násilí. I poté, co násilí začalo, mohou po nějaký čas prožívat období zamilovanosti a štěstí. Upínají se k naději, že násilí přestane a jejich partner bude opět jako dřív;
2. **strach** – existence hrozby násilím, mučení, smrtí. To se týká nejen samotné osoby ženy, ale také jejich dětí. Nařízení k ochraně oběti jsou násilníky neustále porušována a policií jsou nedostatečně vymáhána. Média přinášejí velmi často příběhy žen, které byly zavražděny manželem či přítelem, od něhož odešly;
3. **ekonomická závislost** – násilník většinou dokáže zařídit, aby oběť neměla přístup k rodinným financím. Její přátelé či příbuzní jí nemohou či nechtějí pomoci, takže pokud oběť nemá prostředky a bezpečné místo, kam by mohla s dětmi odejít, odchod pro ni nepředstavuje řešení situace;
4. **izolace** – časem násilník izoluje oběť od přátel a od rodiny (např. tím, že jí pod hrozbou násilí zakáže kontakt s nimi). Prohlubující se pocity osamění a nemožnost nalézt podporu jiné osoby spolu se skutečností, že může komunikovat pouze s násilníkem, ovlivňují vnímání situace obětí tak, aby odpovídalo názorům násilníka;
5. **tradiční hodnotový systém** – víra oběti, že jejím hlavním úkolem je udržet rodinu. Přátelé, rodina, média mohou tento názor posilovat také poukazováním na to, že svého partnera si vybrala, a udržení vztahu je tedy její povinností. Názory tohoto druhu jsou velmi časté zejména v církevních společenstvích;
6. **proces obviňování** – násilníkově kontrolující chování se většinou objevuje pozvolna a nenápadně. Jakmile však násilník rozpozná svou moc, objeví se fyzické násilí. První reakcí oběti na násilí bývá nedůvěra, násilník přiznává svou vinu a slibuje, že se násilí nebude opakovat. Oběť partnerovi odpustí a spouští se cyklus násilí, ve kterém se opakují fáze násilí a omluv. Fáze omluv a klidu budou stále kratší, násilí se ovšem bude nejen opakovat, ale stávat se horším. S vírou ve změnu násilníkovy chování jej oběť omlouvá a postupně přijímá vinu za násilí na sebe.

M. A. Douglasová rozděluje symptomy u týraných žen do tří kategorií:

1. příznaky spadající pod posttraumatickou stresovou poruchu

U týraných žen je výrazná ztráta životních perspektiv kombinovaná s celkovou netečností až otupělostí. Dlouhodobě týrané ženy není snadné oslovit, v kontaktu se jeví jako málo přístupné, vyznačují se sníženou dynamikou reakcí, projevují malou účast na vnějším dění.

Je pro ně typické zablokování vyjádření vzteku. Týrané ženy nejsou schopny se přirozeně chovat, jestliže vůči nim někdo prezentuje silné negativní emoce, jako např. vztek či zlost. Samy mají tendenci utíkat před konflikty, nejsou připravené ventilovat spontánně své emoce vzteku a zlosti. U týraných žen se často setkáváme s tzv. extrémní laskavostí. Zejména při kontaktu s autoritou projevují nápadnou vstřícnost, neprůbojnost, chtějí vyhovět. Toto chování je možné zaznamenat i při prvních kontaktech s ošetřujícím lékařem či v poradnách.

2. naučená bezmocnost

Naučená bezmocnost je specifickým důsledkem týrání blízkým člověkem. Podle této teorie naučené bezmocnosti se jedinec naučí, že nemá žádnou kontrolu nad nepříjemnými událostmi a že každý jeho pokus změnit nepříjemnou událost končí prohrou. Následně pak propadne letargii a pasivitě, která v extrémním případě může vést až k jeho smrti.

Důležitý význam má také reakce oběti na první incidenty násilí. Ženy, které aktivně reagovaly v počáteční fázi týrání, jsou i později schopné účinně zareagovat na pokračující násilí – vyhledají poradnu, odcházejí do azylového ubytování apod.

Naproti tomu u žen s pasivní reakcí na první incidenty se zvyšuje pravděpodobnost dlouhotrvajícího zneužívání, i když měly původně velmi dobré předpoklady pro kontrolu nepříjemných situací. Tyto ženy vyhledávají pomoc až v okamžiku, kdy jsou přesvědčeny, že jim jde o život.

S naučenou bezmocností je úzce spojeno snížené sebevědomí. Týraná žena si přestává vážit sama sebe, není si ani jista hodnocením toho, co se kolem ní děje. Neví, zda je normální násilí a vše s ním související snášet, nebo naopak vyjít s problémem za hranice soukromí a hledat pomoc.

3. sebezničující reakce

Sebezničující reakce reprezentují paradoxní účinky viktimizace blízkým člověkem a současně vyvolávají největší údiv laiků. Sebezničující reakce nelze u týraných osob vnímat jako psychopatologii či charakterovou slabost. Jde o typickou, přirozenou strategii vyrovnávání se s opakovaným násilím, které na oběti páchají její blízcí.

Sebezničující reakce se vyskytují zejména u dlouhotrvajícího týrání a zahrnují především následující jevy:

- *popírání viny násilníka* – týraná žena ospravedlňuje partnera a připisuje zneužívání mimořádným vnějším okolnostem, jako je nezaměstnanost, nemoc, alkohol;
- *minimalizace následků* – týraná žena minimalizuje skutečné následky, např. bagatelizuje svá zranění, zlehčuje intenzitu i nebezpečnost útoků, nevnímá vážnost situace;
- *popírání viktimizace* – týraná žena důrazně popírá své zneužívání, pro svá zranění udává nepravé důvody, mohou se objevit různé podoby disociace – např. necitlivost na bolest, psychogenní amnézie⁶, někdy také mnohočetná osobnost⁷;
- *odmítání možnosti záchrany* – týraná žena popírá reálné možnosti pomoci a vnímá je jako pro ni nepoužitelné. Patří sem také opakované návraty k týrajícímu partnerovi nebo vymizení úvah o rozvodu.

Někteří autoři (11) předpokládají, že rozhodující není ani tak periodický výskyt násilí, jako spíše nevypočitatelné střídání dvou způsobů chování ze strany pachatele. Oběť je ničena a oslabována střídáním neutrálních a laskavějších podob vztahu s hrubou fyzickou agresí doprovázenou zjevným nepřátelstvím. Syndrom týrané ženy je vlastně odpovědí na periodický, ale nevypočitatelný výskyt zcela odlišných způsobů chování pachatele. Týrající partner střídá ve vztahu k ženě slušné zacházení s velmi špatným zacházením. Čím vyhrocenější jsou obě tyto krajnosti, tím pravděpodobněji dochází ke vzniku tzv. paradoxní vazby týrané ženy na partnera. Jejím přirozeným důsledkem jsou sebezničující reakce.

⁶psychogenní (psychogenic) psychogenický – psychicky podmíněný; to, co vzniká z psychických podnětů; náznak n. zdůraznění toho, že na vzniku a vývoji duš. poruchy se významnou měrou podílely životní potíže a události;

⁷Porucha osobnosti mnohočetná (multiple personality disorder) – dle MKN-10 vzácná p., u níž se vedou spory, zda je o p. iatropatogenní, n. specifickou pro urč. kulturu; podstatou zřejmá existence dvou n. více samostatných osobností u jednoho jedince, vždy se však projevuje jen jedna, každá má vlastní vzpomínky, chování i preference hodnot, kt. mohou být protikladné k původní premorbidní osobnosti, jedna je obvykle dominantní, jedna druhou si neuvědomuje; změna z jedné osobnosti do druhé obvykle náhlá a úzce spojená s traumatickými událostmi; vyskytují se při stresové události n. během sezení s terapeutem, kt. zahrnují relaxaci, hypnózu n. odreagování ⇒ F40–F49 (16).

5 Právní normy upravující pomoc obětem domácího násilí

5.1 Domácí násilí z pohledu českého právního systému (stav k 12. 3. 2005)

V prosinci roku 2003 byla Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky přijata novela Trestního zákona, ve které je upravena trestnost „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“. Novela upravuje tuto trestnost jako samostatnou skutkovou podstatu¹ vedle existujícího trestného činu týrání osob svěřených do péče².

Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Podle právníků neziskových občanských sdružení³, zabývajících se problematikou domácího násilí, však i tato zavedená skutková podstata nedostatečně postihuje problematiku domácího násilí v celé jeho šíři. Jako vhodnější se jeví samostatná úprava ve

¹§ 215 TrZ.

²§ 215a TrZ.

³Viz URL: <<http://www.profem.cz/index.php?clanek=174>>.

speciální skutkové podstatě. Doporučují úpravu nejen Trestního zákona (např. § 171 – Maření výkonu úředního rozhodnutí), ale i změnu Trestního řádu (§ 163 – Trestní stíhání se souhlasem poškozeného), Zákona o policii (nové paragrafy – např. Oprávnění rozhodnout o vykazání ze společného bydlení a zákazu vstupu do něj⁴), Zákona o sociálním zabezpečení, Zákona o sociální o sociálně-právní ochraně dětí a další.

5.2 Postavení oběti domácího násilí v trestním řízení

Postavení oběti domácího násilí v trestním řízení je u trestních činů, které jsou charakteristické pro domácí násilí, dáno osobním vztahem oběti a pachatele.

Rozlišujeme mezi⁵:

1. osobou v přímém pokolení (matka, syn, vnučka, babička), nebo se může jednat o vztah sourozenecký, popř. osvojenec/osvojitel či o manželství. Manželé jsou ti, kteří uzavřeli manželství, a toto manželství trvá. V tomto případě však platí, že jestliže páchané násilí svědčí pro trestní čin, pak je nutné současně s oznámením trestného činu vyslovit souhlas se zahájením trestního stíhání.
2. osobou nacházející se v rodinném nebo obdobném poměru (snoubenci, druh–družka, širší příbuzenstvo). V tomto případě musejí orgány činné v trestním řízení zkoumat a následně rozhodnout, zda je podmínkou pro zahájení trestního stíhání souhlas oběti.

Právě z důvodu nutnosti vyslovení souhlasu oběti se zahájením trestního stíhání násilníka (v případech, které stanoví § 163 TrŘ) vzešla iniciativa od právníků ze sdružení pomáhajících obětem domácího násilí ke změně tohoto paragrafu TrŘ. Ne vždy je totiž oběť domácího násilí v takovém psychickém stavu, aby mohla souhlas vyslovit. Úprava by proto spočívala ve snížení počtu skutkových podstat, ve kterých je souhlas vyžadován⁶.

⁴Viz návrh zákona č. 828 z 5. 11. 2004, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

⁵Více viz § 163, 100 TrŘ.

⁶Viz návrh zákona č. 828 z 5. 11. 2004, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

5.3 Trestné činy, ke kterým dochází v souvislosti s domácím násilím

V těchto případech se může jednat o trestné činy:

1. § 197a Trestního zákona – **Vzbuzení důvodné obavy** – vyhrožování usmrcením, těžkou újmou na zdraví. Záleží zde na konkrétních okolnostech, jak subjektivně pociťuje újmu ten, jemuž je vyhrožováno.
2. § 235 odst. 1 Trestního zákona – **Vydírání** – dochází k němu tehdy, je-li pohrůžka usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví nebo jinou újmou prostředkem k vynucení určitého chování.
3. § 221 Trestního zákona – **Úmyslné ublížení na zdraví** – jednání, jímž je způsobena újma na zdraví, která znemožňuje postižené/-mu obvyklý způsob života, obvyklé činnosti, a to nikoliv po přechodnou dobu. Soudní praxe vyžaduje takový zdravotní stav, který vyžaduje alespoň 7 dní pracovní neschopnosti.
4. § 222 Trestního zákona – **Úmyslná těžká újma na zdraví** – jednání vedoucí k mimořádně vystupňované nebo prodlužované tělesné nebo duševní bolesti, která je na hranici snesitelnosti, byť trvá jen kratší dobu, nebo sice bolesti snesitelné, ale déle trvající. Soudní praxe zde vyžaduje takový rozsah zranění, který by si vyžádal alespoň 6-týdenní pracovní neschopnost.
5. § 231 Trestního zákona – **Omezování osobní svobody** – dopustí se ho osoba, která jiné osobě brání užívání osobní svobody.
6. § 237 Trestního zákona – **Útisk** – dopustí se ho osoba, která jinou osobu nutí, zneužívaje její tísně nebo závislosti, aby něco konala nebo trpěla.
7. § 238 Trestního zákona – **Porušování domovní svobody** – toho se dopustí osoba, která neoprávněně vnikne do domu nebo bytu jiné osoby a tam neoprávněně setrvává.
8. § 241 Trestního zákona – **Znásilnění** – dopustí se ho osoba, která jinou/jinému nutí k jakýmkoliv sexuálním úkonům. Nemusí jít jen o soulož, ale i jiné formy sexuálního ukojení.
9. § 219 Trestního zákona – **Vražda** – dopustí se ho osoba, která úmyslně jiného usmrtí.

Dalším závažným problémem v souvislosti s domácím násilím jsou trestné činy, jejichž oběťmi jsou děti. V těchto případech se především jedná o trestné činy:

1. § 215 Trestního zákona – **Týrání svěřené osoby** – tomuto činu je vystaveno každé dítě, které je přítomno domácímu násilí. V tomto případě se jedná o psychické týrání dítěte. Trestní právo zde ukládá tzv. oznamovací povinnost tomu, kdo se o týrání doví. Jinak se osoba věci znalá vystavuje sama nebezpečí trestního stíhání pro nepřekažení nebo neoznámení trestného činu⁷.
2. § 217 Trestního zákona – **Ohrožování výchovy mládeže** – děti, které vyrůstají v prostředí agrese, ponižování a ubližování si odnášejí do života asociální modely chování, a jsou tím vydávány nebezpečí spustnutí, protože si osvojí „jiné škodlivé návyky nebo sklony“, které pak mohou aplikovat ve svém pozdějším životě na partnera/partnerku.
3. § 213 Trestního zákona – **Zanedbání povinné výživy** – vinen je ten, kdo neplní, byť i z nedbalosti, zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Přitom povinnost pečovat nebo zaopatřovat rodinu spočívá nejen v peněžitém plnění, ale ve faktickém poskytování péče.

5.4 Peněžitá pomoc pro oběť (nejen) domácího násilí

Jedná se o peněžitou pomoc, kterou je možné získat od státu. Pomoc spočívá v poskytnutí jednorázové peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Předpokladem je, že náhrada škody nebyla plně nahrazena pachatelem trestné činnosti.

K uplatnění nároku musí mít oběť v ruce pravomocný rozsudek o odsouzení pachatele – v tomto případě může obdržet paušální částku 25 000,- Kč nebo částku vyšší, je-li takto rozsudkem rozhodnuto. Jedná se zde např. o náklady spojené se ztrátou výdělku, léčením, bolestným ap. Za určitých okolností může být peněžitá pomoc poskytována opakovaně až do výše 150 000,- Kč – a to např. v případě trvalých následků na zdraví, ztížení společenského uplatnění ap.

Peněžitá pomoc může nebo nemusí být oběti přiznána – záleží na rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti. Obdobně může Ministerstvo spravedlnosti rozhodnout o prominutí vrácení peněžité pomoci z důvodu nepříznivé sociální situace oběti. V opačném případě je oběť povinna poskytnutou částku po dobu pěti let splácet⁸.

⁷§ 167 TrZ.

⁸Viz zákon č. 209/1997 Sb. o Poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

6 Organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí

V České republice existuje několik specializovaných center, zpravidla neziskových organizací, kam se mohou oběti domácího násilí obrátit o pomoc. Podrobnější charakteristika činnosti se uvádí pouze u některých z nich, např.:

Bílý kruh bezpečí – občanské sdružení s působností v České republice (Praha, pobočky: Brno, Olomouc, Ostrava, Pardubice, Plzeň). Zaměřuje se na pomoc obětem trestné činnosti a na prevenci kriminality. Poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem trestných činů včetně morální a emocionální podpory. Nabízí ve velmi závažných případech spojených s násilným trestným činem doprovod obětí, případně pozůstalých k soudu, návštěvu v nemocnici, výjimečně i v bydlišti. Pořádá víkendové psychorekondiční pobyty pro oběti násilné kriminality. Usiluje o zlepšení právního postavení osob poškozených trestnou činností formou podnětů k zákonodárným iniciativám. Prostřednictvím svého Zpravodaje, letáků a spolupráce se sdělovacími prostředky informuje veřejnost, orgány státní správy a samosprávy o aktuálních problémech obětí trestné činnosti a možnostech jejich řešení.

WWW stránky: [<http://www.bkb.cz>]

Rosa – občanské sdružení ROSA (Praha), které funguje od roku 1993 (původně jako nadace), poskytuje bezplatnou komplexní pomoc ženám – obětem domácího násilí. Ženám nabízí v Informačním a poradenském centru pro ženy – oběti domácího násilí psychosociální poradenství, odborné právní či psychiatrické konzultace a podporu v jejich těžké situaci. V případě potřeby svým klientkám a jejich dětem zajistí na dobu 6–12 měsíců ubytování v azylových pokojích s utajenou adresou, které provozuje. Vedle přímé pomoci poskytované klientkám se ROSA zaměřuje i na prevenci domácího násilí – pořádá přednášky, semináře či konference k domácímu násilí pro odbornou i širší veřejnost. Nedílnou součástí jejich aktivit je vydávání informačních letáků, brožur a publikací. Cílem občanského sdružení ROSA je uznání domácího násilí jako závažného celospolečenského pro-

blému a zlepšení systému pomoci ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem. Spolupracuje se státními a zastupitelskými orgány, policií a neziskovými organizacemi zabývajícími se obdobnou problematikou jak doma, tak v zahraničí.

WWW stránky: [<http://www.rosa-os.cz>]

Acorus – Psychosociální centrum ACORUS (Praha) je občanské sdružení, které vzniklo v roce 1997. Jeho hlavním posláním je nabízet komplexní pomoc obětem domácího násilí a rozšiřovat informace o dané problematice mezi veřejnost. Provozuje Psychosociální centrum Acorus, které obětem domácího násilí nabízí včasnou sociálně-právní, právní, psychoterapeutickou, socioterapeutickou a pedagogickou pomoc. Systém pomoci obsahuje telefonickou krizovou linku, krizová lůžka na dobu max. 5 dní, ambulantní poradenství, pobytový program na půl roku a následnou pomoc po odchodu ze zařízení.

WWW stránky: [<http://www.acorus.cz>]

proFem – proFem o.p.s. (Praha) byla založena v roce 1994, činnost ale zahájila již v roce 1993. Organizace byla původně založena pro strukturální podporu ženských neziskových organizací a projektů. Vzhledem k situaci v České republice se proFem o.p.s. zaměřila na téma porušování lidských práv žen. Jednalo se především o přístup k násilí na ženách, zejména o domácí násilí. V roce 1998 organizace zahájila mezinárodní modelový právní projekt „AdvoCats for Women” – první pomoc pro ženy-oběti násilí. V současné době tento projekt nabízí bezplatnou Linku právní pomoci pro ženy-oběti násilí, síť dlouhodobého právního zastupování, jednorázové i opakované bezplatné právní konzultace, sociálně-právní školení k tématu domácího násilí pro sociální pracovníky. Projekt se soustředí také na ovlivňování nutných legislativních změn.

WWW stránky: [<http://www.profem.cz>]

Ženy bez násilí – (Brno) občanské sdružení založené v roce 2001 sdružující právničky, které poskytuje komplexní pomoc obětem domácího násilí v brněnském regionu. Od r. 2002 se sdružení více specializovalo na systematické proškolení tzv. pomáhajících profesí na poskytování odborného servisu ostatním neziskovým organizacím a projektům v oblasti pomoci obětem násilí na ženách.

Alespoň stručně bych chtěla zmínit také tyto organizace:

- **Elektra** – pomoc ženám zneužívaným v dětství, krizová intervence, terapie a poradenství v případech, kdy součástí domácího násilí je násilí sexuální,
- **La Strada** – prevence a pomoc obětem obchodu se ženami,
- **RIAPS** – linka důvěry a krizové centrum, násilí na seniorech,

- **Poradna pro ženy v tísní** – program Ligy lidských práv, Brno
- **Dětské krizové centrum v Praze,**
- **Slezská diakonie – Poradna ELPIS,**
- **Azylové domy pro ženy a matky s dětmi,** a další.

Některé z uvedených organizací se podílely a iniciovaly z podpory Nadace Open Society Fund Praha v roce 2003 realizaci rozsáhlé celorepublikové Kampaně proti domácímu násilí na ženách. Kampaň probíhala prostřednictvím médií a řadou informačních aktivit zahrnujících semináře, konference a další akce. V jejím rámci zároveň ženy – oběti domácího násilí obdržely informace o tomto jevu a o možnostech pomoci formou letáků i WWW stránek. Cílem kampaně bylo zvyšování informovanosti o domácím násilí a o možnostech pomoci a také přispění ke snížení tolerance vůči domácímu násilí.¹

¹Viz URL: <<http://www.stopnasili.cz>> a (3, číslo 1/2004).

7 Závěr

Kromě definování pojmu „domácí násilí“ jsem se ve své práci zabývala teoriemi příčin vzniku domácího násilí, mýty o domácím násilí, klasifikací obětí domácího násilí a psychologickými následky, které domácí násilí na ženách a dětech zanechává. Dále jsem v práci uvedla některé organizace, které poskytují jak psychologickou, tak právní pomoc obětem domácího násilí.

Právě právní stránka věci spojená s domácím násilím je v současné době široce diskutována v médiích. Důvod můžeme nalézt v projednávání návrhu novely Trestního zákona, který by zakotvil pojem „domácí násilí“ v našem právním systému a který postoupil v únoru letošního roku do druhého čtení v Poslanecké sněmovně ČR.

Vedle již zmiňovaného § 215a, popsaného v páté kapitole, by měla novela přispět k větší právní ochraně oběti domácího násilí. Jedná se o komplexněji pojaté řešení daného problému v celé jeho šíři - počínaje novelou Zákona o policii, Zákona o sociálním zabezpečení, Zákona o sociální o sociálně-právní ochraně dětí a dalších.

Patrně nejvíce diskutovanou právní úpravou je novela Zákona o policii. Podstatou této právní úpravy je, že díky novele by policisté získali pravomoc k vykázání pachatele domácího násilí ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj po dobu nejméně deseti dnů (tzv. institut vykázání z bytu). Doposud ve většině případů domácího násilí právě oběť opouštěla společný dům či byt ze strachu před násilníkem. Oběť by potom mohla požádat soud o prodloužení vykázání až na jeden rok. Policie by musela do 48 hodin informovat o každém případě vykázání násilníka nově zřízená intervenční centra a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Intervenční centra, se kterými návrh počítá, by byla zřizována krajskými úřady a pracovníci těchto center by potom do dalších 48 hodin museli oběť domácího násilí vyhledat a nabídnout ji pomoc.

Odborná veřejnost však poukazuje i na problémy, které by mohla tato právní úprava přinést (18), (19). Jedná se zejména o možnost zneužití „institutu vykázání“ ze strany případné „oběti“. Navrhovateli je však zdůrazňováno, že vykázání domácího násilníka z bytu by bylo možné použít především v těch případech, kdy by policie do stejné rodiny byla přivolána již poněkolkáté a byl by prokazatelný *opakovaný* útok ze strany agresora. S institutem vykázání násilníka z bytu samozřejmě také velmi úzce souvisí od-

borná připravenost policie. Mělo by tedy docházet k proškolení policistů se zaměřením na tuto oblast, aby byli schopni případy domácího násilí správně posoudit a především fundovaně řešit. Vzhledem k tomu, že nemám právnické vzdělání, neodvažuji se pouštět v této oblasti do polemiky, avšak myslím si, že by to byl vhodný námět právně zaměřené práce. Aktuální¹ plné znění zmiňovaného návrhu je uvedeno v příloze A (viz příložený CD-ROM).

Nelze také na tomto místě vynechat aktivity ústředních orgánů státní správy na bázi plnění opatření, vyplývajících z Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti mužů a žen. V roce 2002 byl pod vedením Ministerstva vnitra České republiky zřízen mezíresortní tým expertů, který v průběhu roku 2003 realizoval interdisciplinární projekt k vytvoření právního rámce a metodických postupů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí.

Projekt byl realizován formou odborných rozprav u šesti kulatých stolů, zaměřených vždy na předem stanovený tématický okruh. Těchto odborných diskusí se zúčastnili zástupci Úřadu vlády, Parlamentu ČR, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva spravedlnosti, státních zastupitelství, soudů, Policie ČR, městské policie, krajů, měst a obcí, vysokých škol, Vězeňské služby ČR, Kanceláře ochránce lidských práv, Českého helsinského výboru, nevládních organizací zaměřených na pomoc obětem domácího násilí (BKB, Rosa, ProFem) a další. Modelový mezioborový projekt k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí, se stal základem ke zpracování koncepce a zavedení systému koordinované mezioborové spolupráce, která směřuje k eliminaci násilí na ženách v České republice. Vláda ČR k projektu přijala usnesení č. 794 ze dne 25. srpna 2004 (viz příloha B). Z tohoto usnesení vyplývá, že se Vláda ČR zavázala ke komplexnímu řešení situace v oblasti domácího násilí a plnění schválených opatření bude průběžně monitorováno.

Mohu tedy konstatovat, že v oblasti legislativy od doby, co jsem se touto problematikou začala na počátku roku 2002 zabývat, je vidět výrazný posun směřující k ochraně obětí domácího násilí a věřím, že v nejbližší době u nás budou platné právní normy, které by po všech stránkách oběti ochránily.

Jak jsem uvedla v 6. kapitole, již dlouhou dobu u nás existují neziskové organizace, které poskytují odbornou péči zajištěnou dobrovolnými právníky, psychology a sociálními pracovníky. Oběti se mohou na tyto organizace obracet buď anonymně pomocí internetu, krizových telefonních linek, nebo mohou poradny navštívit osobně. V dnešní době lze získat informace jak postupovat v případě domácího násilí snadno a i po-

¹K datu 10. 4. 2005.

čet těchto organizací je dostatečný. Velkým problémem pro tyto organizace je finanční stránka věci – některé organizace se financují z peněžních darů, jiné se částečně financují z peněz fondů EU (např. podle (20) v roce 2003 o.p.s. ProFem dostala příspěvky z fondů EU ve výši 1,2 mil. Kč, příspěvek od Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví ČR je 450 tis. Kč) – bohužel však ani peníze z fondů EU nejsou s to pokrýt náklady, které tyto organizace s provozem mají (a to v nákladech nefigurují platy či odměny psychologů a právníků!). V tomto lze spatřit asi největší problém dalšího rozšiřování organizací pomáhajících obětem domácího násilí. V závěru bych chtěla zdůraznit, že by měla být i nadále prohlubována spolupráce všech, kteří se podílejí na řešení jednotlivých úkolů v oblasti domácího násilí – neziskových organizací, krizových center, policie, nemocnic, státních zastupitelství atd.

Odborníci se také shodují, že v budoucnu je třeba zaměřit pozornost i na vzdělávání pedagogů v této oblasti a následně zařadit problematiku domácího násilí do vzdělávacích programů na všech stupních škol. Důvodem je právě již několikrát v této práci zmiňovaná častá přítomnost dětí u domácího násilí. Nejenom že dochází k traumatizaci dětí, ale v žádném případě nelze opomíjet sociální učení. Mnoho dětí si totiž spojuje brachiální násilí s běžným životem v rodině a inklinují k přenosu toho chování z nukleární rodiny dále.

Resumé

Bakalářská práce s názvem *Problematika domácího násilí páchaného na ženách v České republice* se opírá o fakta z doposud u nás publikované literatury na toto téma a dalších dostupných informačních zdrojů. Dále jsem zpracovala poznatky, které jsem získala při osobních konzultacích s odborníky zabývajícími se tímto sociálně-patologickým jevem.

Práci jsem rozdělila do šesti kapitol.

První kapitola obsahuje pohled na problematiku násilí ve vztahu mezi mužem a ženou z hlediska historického vývoje partnerského vztahu. V této části uvádím také fakta z několika dostupných domácích a zahraničních zdrojů, která dokazují, že nejčastější obětí domácího násilí je žena.

Druhá kapitola je věnována základním pojmům v oblasti domácího násilí. Je zde definován pojem „domácí násilí“, zabývám se teoriemi příčin domácího násilí (jednofaktorovými, multifaktorovými, dle angloamerické kriminologie) a klasifikací obětí domácího násilí (děti, senioři). Tato kapitola též zahrnuje dítě jako svědka domácího násilí. Uvádím termín přímé a nepřímé viktimizace a její následky.

Třetí kapitola upozorňuje na dosud v České republice přetrvávající mýty s domácím násilím spojené.

Čtvrtá kapitola je soustředěna na ženy jako nejčastější oběti domácího násilí. V této kapitole jsou uvedeny formy a znaky domácího násilí páchaného na ženách a rizikové faktory. Dále pak popisují psychologický dopad domácího násilí na ženy. Stručně se zabývám charakteristikou násilníka. V této části je také vysvětlen termín „syndrom týrané ženy“.

Pátá kapitola je zaměřena na právní normy a dosavadní legislativní změny upravující pomoc obětem domácího násilí. Kapitola zároveň obsahuje výčet trestných činů, ke kterým v souvislosti s domácím násilím dochází.

V **šesté kapitole** uvádím některé neziskové nestátní organizace poskytující odbornou pomoc obětem domácího násilí a stručnou charakteristiku jejich činnosti.

Anotace

Autor: Hana Přikrylová
Název BP: Domácí násilí páchané na ženách v České republice
Rok obhajoby: 2005
Počet stran: 46

Anotace:

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku domácího násilí páchaného na ženách v České republice.

Autorka se zaměřuje na ženy jako nejčastější oběti domácího násilí. Ve své práci uvádí základní pojmy týkající se domácího násilí. Pozornost věnuje aktuálnímu stavu legislativy upravující oblasti ochrany před domácím násilím v České republice.

Klíčová slova: domácí násilí – teorie příčin domácího násilí – viktimizace, mýty o domácím násilí – formy, znaky a rizikové faktory domácího násilí – syndrom týrané ženy – násilník

Summary:

This bachelor thesis is focused on the issue of domestic violence done on women in the Czech Republic.

The author concentrates on women as the most common victims of domestic violence. This thesis also includes fundamental concepts of the field of domestic violence. The author pays attention to the present legislation regulating the field of the protection against domestic violence in the Czech republic.

Keywords: domestic violence – theoretical causes of domestic violence – victim, victimization, myths about domestic violence – forms, attributes, risk factors of domestic violence – syndrome of ill-treated woman – violator

Literatura

- 1) GJURIČOVÁ, Š. – KOCOURKOVÁ, J. – KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 122 s. ISBN: 80-7021-416-3.
- 2) VOŇKOVÁ, J., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 1. vyd. Praha: proFem, 2004. 194 s. ISBN: 80-239-2106-1.
- 3) *Zpravodaj Občanského sdružení ROSA*. Praha: ROSA, 1998–. Vychází čtvrtletně.
- 4) MACHÁČKOVÁ, R. *Domácí násilí – některé právní aspekty: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 202 s. ISBN: 80-86008-98-3.
- 5) HEALEY, K. – SMITH, CH. – O’SOLLIVAN, CH. The Causes of Domestic Violence. In *Woman Battering in the United States: Till Death Do Us Part*. 1st printing. Illinois: Waveland Press, 2001. s. 161–180. ISBN: 1-57766-169-9.
- 6) ČÍRTKOVÁ, L. Vybrané výzkumy a teorie domácího násilí. *Policista*. Ministerstvo vnitra České republiky. Obor prevence kriminality. Praha, 1990–.
- 7) VOŇKOVÁ, J. *Vaše právo: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 3. vyd. Praha: proFem, 2004. 67 s. ISBN: 80-239-3478-3.
- 8) kolektiv autorů. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti. Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha, 2002.
- 9) VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2002. 165 s. ISBN: 80-244-0337-4.
- 10) ČÍRTKOVÁ, L. – MACHÁČKOVÁ, R. – VITOUŠOVÁ, M. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Studie*. 1. vyd. [Praha?]: Bílý kruh bezpečí, 2002. 143 s. ISBN: 80-86284-19-0.

- 11) ČÍRTKOVÁ, L. Oběti domácího násilí. *Psychologie dnes*, leden 2001, roč. 11, č. 1. Vychází měsíčně.
URL: <<http://www.portal.cz/psycho>>. ISBN: 1211-5886.
- 12) BECHYŇOVÁ, V. *Rodina a domácí násilí* [online]. 27. 10. 2000, [cit. 2005-02-01].
URL: <<http://www.rodina.cz/clanek1036.htm>>.
- 13) VAVROŇOVÁ, M. – PROKOPOVÁ, Z. *Přežila jsem: Výpovědi týraných žen*. 1. vyd. Praha: ROSA, 2002. 47 s.
- 14) LIPER, M. Oběti a násilníci: domácí násilí a zneužívání. In *3. odborné supplementum Sociální péče: Viktimologie v sociální péči*. [b.m.]: Moravskoslezský ústav sociálních analýz, 2001.
- 15) SOMMEROVÁ, O. *O čem ženy nesní* 3. 1. vyd. Lidice: Sláfká, 2004. 395 s. ISBN: 80-86631-13-3.
- 16) HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN: 80-7178-303-X.
- 17) HIRIGOYEN, M. F. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Přeložila Abigail Kozlíková. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 229 s. ISBN: 80-200-0994-9.
- 18) CIHLÁŘOVÁ, I. *Odborníci: domácího agresora by bylo možné vykázat z domu* [online]. 4. 10. 2004, [cit. 2005-01-05].
URL: <<http://www.novinky.cz/04/12/32.html>>.
- 19) Stenozáznamy 41. schůze PSP, středa 16. února 2005 [online]. 16. 2. 2005, [cit. 2005-02-25].
URL: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/041schuz/41-6.html>>.
- 20) *Výroční zpráva proFem, o.p.s. za rok 2003* [online]. 17. 2. 2005, [cit. 2005-04-15].
URL: <<http://www.profem.cz/index.php?clanek=204>>.

Použité zdroje

1. BECHYŇOVÁ, V. *Rodina a domácí násilí* [online]. 27. 10. 2000, [cit. 2005-02-01]. URL: <<http://www.rodina.cz/clanek1036.htm>>.
2. CIHLÁŘOVÁ, I. *Odborníci: domácího agresora by bylo možné vykázat z domu* [online]. 4. 10. 2004, [cit. 2005-01-05]. URL: <<http://www.novinky.cz/04/12/32.html>>.
3. ČÍRTKOVÁ, L. – MACHÁČKOVÁ, R. – VITOUŠOVÁ, M. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Studie*. 1. vyd. [Praha?]: Bílý kruh bezpečí, 2002. 143 s. ISBN: 80-86284-19-0.
4. ČÍRTKOVÁ, L. Oběti domácího násilí. *Psychologie dnes*, leden 2001, roč. 11, č. 1. Vychází měsíčně. URL: <<http://www.portal.cz/psycho>>. ISBN: 1211-5886.
5. ČÍRTKOVÁ, L. Vybrané výzkumy a teorie domácího násilí. *Policista*. Ministerstvo vnitra České republiky. Obor prevence kriminality. Praha, 1990– .
6. *Domácí násilí a jak se proti němu bránit*. 3. vyd. Praha: ROSA, 2001. 16 s.
7. GJURIČOVÁ, Š. – KOCOURKOVÁ, J. – KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 122 s. ISBN: 80-7021-416-3.
8. HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN: 80-7178-303-X.
9. HEALEY, K. – SMITH, CH. – O'SOLLIVAN, CH. The Causes of Domestic Violence. In *Woman Battering in the United States: Till Death Do Us Part*. 1st printing. Illinois: Waveland Press, 2001. s. 161–180. ISBN: 1-57766-169-9.
10. HIRIGOYEN, M. F. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Přeložila Abigail Kozlíková. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 229 s. ISBN: 80-200-0994-9.
11. kolektiv autorů. *Domácí násilí – záležitost nikoli soukromá – fakta, názory, právo*. Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků přednesených na konferenci Koordinačního kruhu prevence násilí na ženách. Praha: 1996.

12. kolektiv autorů. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti. Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha, 2002.
13. LIPER, M. Oběti a násilníci: domácí násilí a zneužívání. In *3. odborné supplementum Sociální péče: Viktimologie v sociální péči*. [b.m.]: Moravskoslezský ústav sociálních analýz, 2001.
14. MACHÁČKOVÁ, R. *Domácí násilí – některé právní aspekty: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 202 s. ISBN: 80-86008-98-3.
15. *Metodický pokyn ředitele Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky*. 2. číslo. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2004.
16. *Sborník vybraných přednášek z IX. Konference Společnosti sociálních pracovníků: násilí v rodině a jeho důsledky*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999.
17. *Sněmovní tisk č. 298, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů*. Poslanecká sněmovna, 2003.
18. *Sněmovní tisk č. 828. Návrh poslanců Jana Kasala a dalších na vydání zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím*. Poslanecká sněmovna, 2005.
19. SOMMEROVÁ, O. *O čem ženy nesní 3*. 1. vyd. Lidice: Sláfk, 2004. 395 s. ISBN: 80-86631-13-3.
20. Stenozáznamy 41. schůze PSP, středa 16. února 2005 [online]. 16. 2. 2005, [cit. 2005-02-25]. URL: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/041schuz/>>.
21. *Trestní předpisy, přestupky – úplné znění*. Číslo 459. Stav k 2. 11. 2004.
22. *Usnesení Vlády České republiky č. 794 ze dne 25. srpna 2004 k Modelovému mezioborovému projektu k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí*.
23. VAVROŇOVÁ, M. – PROKOPOVÁ, Z. *Přežila jsem: Výpovědi týraných žen*. 1. vyd. Praha: ROSA, 2002. 47 s.
24. VOŇKOVÁ, J., et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 1. vyd. Praha: proFem, 2004. 194 s. ISBN: 80-239-2106-1.
25. VOŇKOVÁ, J. *Vaše právo: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 3. vyd. Praha: proFem, 2004. 67 s. ISBN: 80-239-3478-3.

26. VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2002. 165 s. ISBN: 80-244-0337-4.
27. *Výroční zpráva proFem, o.p.s. za rok 2003* [online]. 17. 2. 2005, [cit. 2005-04-15]. URL: <<http://www.profem.cz/index.php?clanek=204>>.
28. *Zpravodaj BKB*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1991– . Vychází čtvrtletně.
29. *Zpravodaj Občanského sdružení ROSA*. Praha: ROSA, 1998– . Vychází čtvrtletně.

Internetové zdroje

1. webové stránky <<http://www.bkb.cz>>.
2. webové stránky <<http://www.czso.cz>>.
3. webové stránky <<http://www.feminismus.cz>>.
4. webové stránky <<http://www.genderonline.cz>>.
5. webové stránky <<http://www.idnes.cz>>.
6. webové stránky <<http://www.lidovky.cz>>.
7. webové stránky <<http://www.mpsv.cz>>.
8. webové stránky <<http://www.mvcr.cz>>.
9. webové stránky <<http://www.novinky.cz>>.
10. webové stránky <<http://www.psp.cz>>.
11. webové stránky <<http://www.psychologie.cz>>.
12. webové stránky <<http://www.rodina.cz>>.
13. webové stránky <<http://www.rosa-os.cz>>.
14. webové stránky <<http://www.stopnasili.cz>>.
15. webové stránky <<http://www.test.polar.cz/domacinasili>>.
16. webové stránky <<http://www.vlada.cz>>.
17. webové stránky <<http://www.zazdi.cz>>.

Příloha A

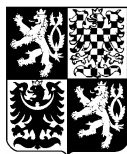
Sněmovní tisk č. 828. Návrh poslanců Jana Kasala a dalších na vydání zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Vzhledem ke své délce je tato příloha uvedena jen na přiloženém CDROMu.

Příloha B

Usnesení Vlády České republiky č. 794 ze dne 25. srpna 2004 k Modelovému mezioborovému projektu k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 25. srpna 2004 č. 794

k Modelovému mezioborovému projektu k vytvoření právního rámce
a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů,
spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při
odhalování a stíhání případů domácího násilí

V l á d a

I. b e r e n a v ě d o m í informace o realizaci Modelového mezioborového projektu k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí, obsažené v části II materiálu č. j. 1067/04;

II. s o u h l a s í s Opatřeními pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí, uvedenými v příloze tohoto usnesení (dále jen „Opatření“);

III. u k l á d á

1. 1. místopředsedovi vlády a ministru práce a sociálních věcí, místopředsedovi vlády a ministru spravedlnosti, ministryním zdravotnictví a školství, mládeže a tělovýchovy a ministru vnitra zabezpečit plnění Opatření,

2. ministru vnitra předkládat vládě vždy do 31. března každého kalendářního roku informaci o plnění Opatření.

Provedou:

1. místopředseda vlády a
ministr práce a sociálních věcí,
místopředseda vlády a
ministr spravedlnosti,
ministryně zdravotnictví,
školství, mládeže a tělovýchovy,
ministr vnitra

Předseda vlády

JUDr. Stanislav G r o s s , v. r.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Příloha

k usnesení vlády
ze dne 25. srpna 2004 č. 794

Opatření

**pro zavedení interdisciplinárních týmů,
spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc
při odhalování a stíhání případů domácího násilí**

1. Legislativní opatření

1.1. Návrhy pro právo trestní

Při přípravě rekodifikace trestního řízení zvážit:

a) při rekodifikaci trestněprávních předpisů řešení speciálním ustanovením v trestním řádu postavení obětí domácího násilí, jejich důkazní situaci a jejich souhlas s trestním stíháním pachatele. Zvážit redukci výčtu trestných činů uvedených v trestním řádu a vyžadování souhlasu oběti pouze u majetkových a nedbalostních trestných činů,

Termín : do 30. června 2005

b) zavedení nového zajišťovacího opatření v trestním řádu, spočívající v zákazu vstupu důvodně podezřelé osoby do obydlí, hrozí-li od ní pokračování v násilné trestné činnosti.

Termín : do 30. června 2005

Zodpovídá: Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s expertní pracovní skupinou Aliance proti domácímu násilí

1.2. Návrhy pro právo policejní

a) K zamezení násilného jednání a k ochraně osoby ohrožené na životě, zdraví a lidské důstojnosti důsledně využívat všech preventivních zajišťovacích opatření, která umožňuje zákon č.283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů a zákon č.141/1961 Sb.,o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 265/2001 Sb.

Termín: průběžně

Zodpovídá : Ministerstvo vnitra

1.3. Návrhy pro právo rodinné

Při přípravě rekodifikace občanského práva zvážit:

a) v zákoně o rodině při rozvodu manželství se zjišťováním příčin rozvratu, tzv. rozvod sporný, povinnost soudu zjistit příčiny rozvratu manželství a v případě domácího násilí uvedení této skutečnosti ve výrokové části,

b) v rámci tzv. rozvodu sporného přezkoumání otázek spojených s úhradou nákladů rozvodového řízení i řízení na rozvod manželství navazujících. Současná právní úprava nezajišťuje dostatečná práva toho z manželů, který se na rozpadu manželství nepodílel,

c) v rámci rozvodového řízení a v řízeních na rozvod manželství navazujících povinné právní zastoupení toho účastníka řízení, který se stal obětí domácího násilí a na rozvratu manželství se nepodílel a uvážit, zda by náhradu nákladů spojených se soudním řízením neměl nést ten z manželů, který se na rozpadu manželství podílel,

d) zda by ustanovení o bezplatné právní pomoci, dosud rozptýlená v jednotlivých zákonech, neměla být nahrazena jednotnou právní normou obsahující jak všeobecná kritéria pro dosažení nároku na bezplatné zastoupení, tak i rozsah a cenu služeb zajišťovaných advokátem,

e) upuštění od odděleného projednávání opatrovnického řízení a řízení o rozvod manželství. Tato úprava prodloužila řízení o rozvod a neumožňuje soudu seznámit se důkladně se situací v rodině,

f) pro ochranu práv nezletilých dětí a partnerů dotčených domácím násilím, kdy je významná předběžná úprava poměrů za doby trvání manželství a po rozvodu, doplnění předběžných opatření, která jsou uvedena v občanském soudním řádu (zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů), o další ustanovení, ve kterém by soud v případech řízení o rozvod manželství z důvodu domácího násilí uložil násilníkovi dočasná omezení spočívající v zákazu vstupu do obydlí, zvláště byly-li násilím ohrožovány i děti,

g) aby v řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí po dobu před a po rozvodu manželství byl soud povinen přihlédnout k návrhu na rozvod manželství, a přihlédnout k faktu, že v rodině docházelo k domácímu násilí. Vynucovaný styk nezletilého dítěte s násilným rodičem není v nejlepším zájmu dítěte (Úmluva o právech dítěte). Zvážit úpravu předběžným opatřením po dobu rozvodu a po rozvodu kontakt násilného rodiče s nezletilým,

Termín : do 30. června 2005

Zodpovídá: Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s expertní pracovní skupinou Aliance proti domácímu násilí

h) doplnění ustanovení občanského zákoníku, které upravuje zrušení užívacího práva ke společnému bytu z důvodu zvláštního zřetele hodných, o ustanovení, ve kterém by soud bral zřetel na násilí páchané na druhém z partnerů či dítěti. Totéž posoudit i v rámci do ustanovení o zrušení práva k společnému nájmu bytu manželi po rozvodu manželství.

Termín : do 30. června 2005

Zodpovídá: Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s expertní pracovní skupinou Aliance proti domácímu násilí

1.4. Návrhy pro zákon o sociálně právní ochraně dětí

a) V zákoně o sociálně právní ochraně dětí jasně vyjádřit povinnost orgánů sociálně právní ochrany dětí o mlčenlivosti o pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí s nezletilými dětmi, v azylových domech po celou dobu jejich pobytu v azylu.

b) Orgánům sociálně právní ochrany dětí uložit povinnost informovat policii v místě trvalého pobytu (jedná-li se o cizince, v místě pobytu) o existenci domácího násilí v rodině nezletilého dítěte, i za situace kdy násilné jednání nevykazuje znaky trestného činu.

Termín : do 30. června 2005

Zodpovídá: Ministerstvo práce a sociálních věcí

2. Návrhy na metodická opatření

2.1. Vypracovat metodiku policejního postupu na místě činu a pro přijímání trestního oznámení v případech domácího násilí, včetně povinnosti policistů posuzovat vážnost či stupeň ohrožení oběti. Aplikovat do systému výcviků a školení policistů nové metodiky zaměřené na případy domácího násilí.

Termín : do 31. prosince 2004

Zodpovídá : Ministerstvo vnitra

2.2. Vypracovat metodiku evidence výjezdů Policie České republiky k případům domácího násilí a způsobu jejich řešení.

Termín: do 30. června 2005

Zodpovídá : Ministerstvo vnitra

2.3. Zavést systém proškolení odborných pracovníků přicházejících do kontaktu s případy domácího násilí, s přihlédnutím ke zvládnutí prvního kontaktu s ohroženou obětí či oznamovatelem. Jde zejména o lékaře a ostatní zdravotnický personál, ale i o poskytovatele sociálních služeb. Vypracovat akční plán vzdělávání pro odborné pracovníky všech participujících institucí, kteří přicházejí do kontaktu s oběťmi domácího násilí.

Termín : do 31. prosince 2005

Zodpovídá : Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti

2.4. V rámci komplexní ochrany před domácím násilím vypracovat terapeutické programy pro pachatele domácího násilí a zajistit jejich realizaci v mimoprávní i trestněprávní oblasti.

Termín : do 31. prosince 2005

Zodpovídá: Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti

2.5. Věnovat zvýšenou podporu a pozornost nevládním organizacím poskytujícím odbornou péči osobám dotčeným domácím násilím, stanovit podmínky pro jejich akreditaci a tím vytvořit předpoklady pro kontinuální psychosociální pomoc.

Termín : do 30. června 2005

Zodpovídá : Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

2.6. a) V rámci dotační politiky Ministerstva práce a sociálních věcí podporovat činnost azylových domů pro oběti domácího násilí.

Termín : průběžně

b) V návrhu věcného záměru zákona o sociálních službách zohlednit nutnost specifikovat v prováděcí vyhlášce k tomuto zákonu pojem azylové domy s utajenou adresou určené obětí domácího násilí.

Termín : 30. června 2005

Zodpovídá : Ministerstvo práce a sociálních věcí

2.7. Zařadit téma domácí násilí do rámcových vzdělávacích programů všech stupňů škol a vzdělávacích programů pro učitele.

Termín : průběžně

Zodpovídá : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

2.8. Prostřednictvím široké osvěty a prevence usilovat o snížení latence domácího násilí v České republice.

Termín : průběžně

Zodpovídá: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti

2.9. Realizovat kvalitní a důsledné výzkumy zaměřené na domácí násilí z hlediska způsobených škod, zejména zdravotní a sociální výdaje, a vyčíslení jejich ekonomických dopadů.

Termín : do 31. prosince 2005

*Zodpovídá: Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí,
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*

3. Monitorování situace v oblasti domácího násilí

3.1. Zajistit systematické monitorování nedostatků v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení a civilních soudů při odhalování a stíhání případů domácího násilí. Tím zamezit, zejména v oblasti civilního práva přetrvávající, diskrepanci mezi právním rámcem, jeho aplikací soudy a vykonatelností.

Termín : průběžně

Zodpovídá : Ministerstvo spravedlnosti

3.2. Zajistit prodloužení působení meziresortní pracovní skupiny řešitelů „Modelového mezioborového projektu k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální, a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí“ složené ze zástupců Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, Policie České republiky a nevládních organizací proFem, Bílý kruh bezpečí a Rosa a ustanovené při Ministerstvu vnitra a zaměřit její činnost na průběžné monitorování plnění opatření, vedoucích k interdisciplinárnímu řešení problematiky domácího násilí a vytvoření integrovaného systému pomoci obětem domácího násilí.

Termín : do 30. června 2004

Zodpovídá : Ministerstvo vnitra

3.3. Každoročně předkládat vládě prostřednictvím ministra vnitra informaci o postupu při interdisciplinárním řešení problematiky domácího násilí a o dalších krocích zaměřených na omezování tohoto nežádoucího fenoménu.

Termín : vždy do konce 1. čtvrtletí za předcházející rok

Zodpovídá : Ministerstvo vnitra